

REISELIVSUTVIKLING I NASJONALPARKRIKET: LOKALBEFOLKNINGENS NATURSYN OG HOLDNINGER TIL TILRETTELEGGING I NASJONALPARKENE.

TOURISM DEVELOPMENT IN NASJONALPARKRIKET (THE NATIONAL PARK
REALM): THE RURAL POPULATION'S NATURE ORIENTATION AND ATTITUDE
TOWARDS FACILITATION IN THE NATIONAL PARKS.

LINE RAMSVIK

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP
INSTITUTT FOR NATURFORVALTNING
MASTEROPPGAVE 30 STP. 2012

Forord

Denne oppgaven er skrevet ved Institutt for naturforvaltning (INA) på Universitetet for miljø- og biovitenskap, og markerer slutten på min tid som student ved masterprogrammet i Naturbasert reiseliv. Oppgaven inngår også som en del av prosjektet PROTOUR «*Dynamiske forvaltningsperspektiver på reiselivsutvikling i norske nasjonalparker*».

Jeg vil takke mine veiledere ved INA, Sjur Baardsen og Jan Vidar Haukeland, som tålmodig har hjulpet meg og kommet med uvurderlige tilbakemeldinger på mitt arbeid. Jeg retter en stor takk til Mai Bakken ved Norsk Fjellmuseum for nyttige tips i arbeidet og til alle som villig lot seg intervju.

Mine kjære klassekamerater; det siste halvåret var ikke i det hele tatt det samme uten dere. Jeg gleder meg til å treffe på dere der ute i arbeidslivet! Til sist vil jeg si tusen takk til alle mine venner på Ås. Et kapittel er over, og dere har alle en rolle i det som gjorde det til et riktig godt et.

Universitetet for miljø- og biovitenskap

Ås, 14. desember 2012

Line Ramsvik

Sammendrag

Det har fra politisk hold i den senere tid blitt lagt opp til en intensivering av reiselivsutviklingen i og ved verneområdene i Norge. PROTOUR-prosjektet «*Dynamiske forvaltningsperspektiver på reiselivsutvikling i norske nasjonalparker*» tar blant annet sikte på å kartlegge ulike brukergruppers interesse for naturbaserte aktiviteter og tilretteleggingstiltak i nasjonalparkene. Dette er viktig blant annet fordi det naturbaserte reiselivet kan være en måte å øke den lokale verdiskapingen når tradisjonelle næringer som jordbruk og skogbruk opplever nedgang. Denne oppgaven inngår som et bidrag til PROTOUR-prosjektet og tar for seg lokalbefolkningens holdninger til ulike former for tilrettelegging for turisme i Nord-Gudbrandsdalen. Disse holdningene knyttes opp mot deres grunnleggende natursyn, og hvorvidt det er en sammenheng mellom deres natursyn og ønskede grad av tilrettelegging.

Oppgaven baserer seg på semistrukturerte intervjuer med et utvalg av lokalbefolkningen i Nord-Gudbrandsdalen, et område som også går under markedsføringsnavnet *Nasjonalparkriket*.

Resultatene viser at natursynet påvirker holdningene for tilrettelegging. Personer med et antroposentrisk natursyn, hvor naturen ses på som en ressurs til nytte og velbehag for mennesket, er positive til tilrettelegging – både små og store inngrep. Personer med et ikke-antroposentrisk natursyn, hvor naturens behov prioriteres fremfor menneskets, er til en viss grad også positive til tilrettelegging, men ikke til tiltak som krever større inngrep i naturen. Det kommer frem av resultatene at også et annet hensyn er av betydning i denne konteksten, nemlig ønsket om mer reiselivsutvikling for å opprettholde lokalsamfunnene. Personer med dette fokuset er positive til alle typer tilrettelegging, selv om deres natursyn skulle tilsi noe annet.

For å øke den lokale verdiskapingen er det tydelig at lokalbefolkningens holdninger og ønsker for nasjonalparkene bør implementeres i forvaltningsplanene. I tillegg må det offentlige legge inn mer ressurser og en tydeligere vilje til å støtte lokale initiativ.

Nøkkelord: PROTOUR, Nasjonalparkriket, reiselivsutvikling, nasjonalparkforvaltning, natursyn, tilrettelegging.

Abstract

Lately there has been an increased political focus on the development of nature based tourism in and around protected areas in Norway. The project PROTOUR “*Dynamic management perspectives on tourism development in Norwegian national parks*” aims at identifying the interests among various user groups concerning nature based activities and facilitation for visitors within the national parks. Nature based tourism has potential to improve the rural economies as traditional industries such as agriculture and forestry are declining. This study is a contribution to the PROTOUR project and focuses on the attitudes towards facilitation among the rural population in a national park area. The attitudes are analyzed in the light of their nature orientations, and the main objective is to find out if there are relations between nature orientation and quest for facilitation.

The study is based on semi-structured interviews with a sample of local inhabitants in northern Gudbrandsdalen, an area also marketed as Nasjonalparkriket (“The National Park Realm”).

The results show that nature orientation does affect the attitudes towards facilitation for visitors. Persons with an anthropocentric orientation towards nature, where nature is considered as a resource for human use and pleasure, are positive to facilitation – both in terms of larger and smaller installations. Persons with a non-anthropocentric orientation, where the concern for nature is prioritized over human needs, are also to a certain extent positive to facilitation. They are not, however, positive to facilitation that involves larger installations. The study also reveals another feature that should be considered in this context; the quest for tourism development to sustain the rural community. Persons with this focus are positive to all kinds of facilitation, even though their nature orientation should indicate the opposite attitude.

To increase the rural economic wealth it is clear that the attitudes and wishes among the local inhabitants should be implemented in the management strategies. In addition should the government increase the resources available and show a stronger willingness to support local initiatives.

Key words: PROTOUR, the National Park Realm, tourism development, national park management, nature orientation, facilitation.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
Abstract	III
1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven.....	1
1.2 Problemstilling	4
1.3 Oppgavens oppbygging.....	4
2.0 Teori.....	5
2.1 Grunnleggende natursyn	5
2.1.1 Antroposentrisme	5
2.1.2 Dypøkologi, bio- og økosentrisme – aspekter ved ikke-antroposentrisme.....	6
2.2 Turisme og naturvern.....	8
2.2.1 Fra «vern og nyt» til «vern og beskytt».....	11
2.2.2 ... til «vern og benytt»	13
2.2.3 Lover og forskrifter	14
2.3 Tidligere forskning	15
3.0 Metode	19
3.1 Område: <i>Nasjonalparkriket</i>	19
3.2 Utvalget.....	20
3.3 Intervjuet	21
3.4 Tolkingsprosessen.....	23
3.5 Drøfting av metode	24
4.0 Intervjuanalyse	26
4.1 Informantenes grunnleggende natursyn	26
4.2 Informantenes holdninger til ulike former for tilrettelegging.....	30
4.3 Påvirker natursyn ønskene for tilrettelegging?	36
5.0 Konklusjon	39
Referanser	43

Figurer

Figur 1 Lokalisering av <i>Nasjonalparkriket</i> (SUSTOUR).....	3
Figur 2 Attraksjonsutviklingens grunnmodell (Lyngnes & Viken 1998).....	9
Figur 3 Reiselivets bærekraft (Kamfjord 2001)	10
Figur 4 Oversiktskart over <i>Nasjonalparkriket</i> (SUSTOUR)	19
Figur 5 Informantenes plassering langs natursynskalaen.....	29
Figur 6 Natursynskala med midtakse	29
Figur 7 Informantenes relative plassering langs tilretteleggingsskalaen	35
Figur 8 Tilretteleggingsskala med midtakse.....	35
Figur 9 Forholdet mellom informantenes natursyn og ønsket grad av tilrettelegging, med midtakse.	37

Tabeller

Tabell 1 Sentrale kjennetegn ved utvalget	21
---	----

Vedlegg

Vedlegg A: Intervjuguide

Vedlegg B: Likert-skalaer for tilrettelegging og natursyn

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Norge er et land med svært variert natur som benyttes til aktiviteter både sommer og vinter. Naturen og mulighetene for unike og autentiske naturopplevelser er viktige trekkplaster for turister, særlig fra Europa. Dette kan blant annet skyldes den stadig økende urbaniseringen og mangelen på uberørt natur på kontinentet, og på kloden for øvrig (Berntsen & Hågvær 2010). Nordmenn selv er også flinke til å benytte seg av naturen, og Allemannsretten står sterkt i den norske friluftslivstradisjonen. Denne baserer seg på et enkelt friluftsliv som hittil ikke har krevd tilrettelegging i noen særlig grad. Dette kan komme til å endre seg ettersom det ifølge Jacobsen (1997) blant annet blir stadig flere eldre med høyere utdannelse, noe som gjør denne gruppen mer og mer kravstore. I tillegg øker urbaniseringen, slik at både den fysiske og den mentale avstanden til naturen blir større for de fleste. Den jevne nordmann har mer penger og mindre tid enn tidligere, og man kan se et økende krav til merkede stier, oppkjørte skiløyper, mer ekstreme aktivitetstilbud og større variasjon innen servering og overnatting (Odden 2008). Det kan i den sammenheng diskuteres hvorvidt forvaltningen har klart å henge med i denne utviklingen. I nyhetartikler som «Turismen går i dass» (Gulati 2011) fortelles det om så dårlige eller manglende toalettfasiliteter i Norge at turister ikke vil reise til landet. Oppslaget «Norske fjell blir søppelberg» viser til problemer knyttet til forsøpling langs veier og turstier i fjellet, og en etterlyser større fokus på bedre informasjon og holdningskampanjer for å unngå slike problemer (Krogh-Hanssen 2011). Dette kan kanskje indikere et behov for tilrettelegging som ikke har blitt møtt i tilfredsstillende grad?

Ifølge Reve og Sasson (2012) er reiselivsnæringa blant de næringene som generer minst penger, tross ganske stor satsing fra både statlig og privat hold. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (2011) har antall driftsenheter innen norsk landbruk sunket med 24 116 bedrifter på 12 år, fra 70 740 bedrifter i 1999 til 46 624 i 2010. I 1999 var det på landsbasis 79 500 årsverk innen jordbruksnæringa (Statistisk Sentralbyrå 2001), mens antallet i 2010 hadde sunket til 53 300 årsverk (Statistisk Sentralbyrå 2010a). Dersom bosettingen i distrikts-Norge skal opprettholdes etter hvert som færre jobber innen landbruket, kan det være hensiktsmessig med noen grep for å øke lønnsomheten i den næringa som er blant de mest aktuelle «arvtagerne» til det tradisjonelle landbruket. I rurale områder kan det være nettopp tilrettelegging og økt kommersiell

reiselivsaktivitet i og rundt nasjonalparker som kan bidra til å øke verdiskapingen (SLF 2011). En slik endring kan for mange, både turister og bosatte i regionen, stå i sterk kontrast til det tradisjonelle friluftslivet, og også bryte med deres oppfatninger av hva nasjonalparkene skal være.

I Stortingsproposisjon nr. 65 2002-2003, eller den såkalte «Fjellteksten», fremmer Regjeringen et ønske om å kombinere naturvennlig friluftsliv med bærekraftig lokal verdiskaping. Det legges vekt på tilrettelegging for turisme i fjellet, både i og rundt verneområder, med satsing på økt tilgjengelighet for å bedre grunnlaget for økonomisk lønnsomhet for reiselivsaktørene i lokalsamfunnene. Allikevel er det verdt å merke seg at en slik tilrettelegging «må skje på naturens premisser» (Finansdepartementet 2003:150).

Meningene om hvordan områdene bør forvaltes er mange, og avhenger av bruksinteressene. Disse preges igjen av blant annet hvordan vi ser på forholdet mellom mennesker og natur. For noen er mennesket kun en ørliten del av et større hele. Vi bør underordne oss naturen, og ikke gjøre inngrep som kan komme til å skade naturen. I denne oppgaven vil slike holdninger gå under samlebetegnelsen ikke-antroposentrisme. Den andre ytterligheten, ikke-antroposentrismen, ser på mennesket som et overlegent vesen, med evne til fri og rasjonell tenkning, og som kan ta seg til rette i naturen som det selv ønsker. Det finnes selvfølgelig også mellomposisjoner, altså mer moderate varianter av disse tenkemåtene, men med det til felles at de antagelig påvirker menneskets handlinger i naturen.

Sammenhengen mellom folks grunnleggende natursyn og hvilke bruksmuligheter de ønsker seg innen et verneområde er et relevant tema for forvaltningen av nasjonalparker og andre verneområder. For å kunne følge opp «Fjellteksten» og øke verdiskapingen i distrikts-Norge må det åpnes for nye bruksmåter i og rundt nasjonalparkene. Dette vil stille nye krav til forvaltningen, ettersom arbeidet hittil i stor grad har dreid seg om selve verneprosessen (SLF 2011). En endring vil kunne ha stor betydning for dem som er bosatt i tilgrensede lokalsamfunn, ettersom disse menneskene mange steder føler et visst eierskap til naturområdene og i stor grad også er flittige brukere av verneområdene, for jakt, husdyrdrift og egen rekreasjon. En del av disse menneskene er også engasjert i den lokale forvaltningen og i reiselivsnæringen, og det er naturlig at nettopp disse menneskene initierer bruksendringene. Dette kan bli en konfliktfylt prosess dersom de ulike interessene ikke blir hørt og tatt hensyn til.

Denne masteroppgaven er en del av PROTOUR-prosjektet «*Dynamiske forvaltningsperspektiver på reiselivsutvikling i norske nasjonalparker*». Formålet for prosjektet er å identifisere og analysere forvaltningens potensialer for å utvikle naturbaserte reiselivsaktiviteter i norske nasjonalparker og i deres randsoner, ettersom verneområdene blir stadig viktigere arenaer for naturbaserte aktiviteter for turister. Dette er et viktig forskningsområde ettersom naturbasert reiseliv gir muligheter for lokal verdiskaping når tradisjonelle næringer som landbruk og skogbruk opplever nedgang. Prosjektet fokuserer blant annet på et område i Nord-Gudbrandsdalen som markedsfører seg som *Nasjonalparkriket* (figur 1). Kommunene Dovre, Lesja, Lom, Sel, Skjåk og Vågå inngår i dette området.

Figur 1 Lokalisering av *Nasjonalparkriket* (SUSTOUR)

Nasjonalparkriket er også case-området for denne masteroppgaven. Ettersom Regjeringen tydelig ytrer et ønske om å i større grad benytte seg av verneområder for verdiskaping og reiselivsvirksomhet er det interessant å undersøke hvorvidt lokalbefolkningen sier seg enig i dette. Å knytte lokalbefolkningens standpunkt til ulike former for tilrettelegging til deres grunnleggende natursyn er med på å gi kunnskap om hvorfor folk har de meningene de har, og kan være med på å bidra til en større forståelse for hva som er viktig å ta hensyn til når forvaltningsstrategier legges. En slik innsikt vil også kunne bidra til økt forståelse for hvordan

forvaltningsplaner bør legges frem for lokalbefolkningen for å oppnå større oppslutning rundt de planlagte tiltakene.

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven har som hovedformål å undersøke det grunnleggende natursynet hos et utvalg av lokalbefolkningen i *Nasjonalparkriket*, og hvordan natursynet påvirker deres holdninger til tilrettelegging for turisme i nasjonalparkene.

For å bygge opp under dette har oppgaven følgende underproblemstillinger:

- Hvilket grunnleggende natursyn kan et utvalg av lokalbefolkningen sies å ha?
- Hvordan forholder et utvalg av lokalbefolkningen seg til ulike former for tilrettelegging?
- Finnes det noen tendens til at de personene i utvalget med et antroposentrisk natursyn foretrekker mer tilrettelegging enn de med et ikke-antroposentrisk natursyn?

Resultatene fra et område som *Nasjonalparkriket* vil kunne bære preg av at dette området er ganske unikt i norsk sammenheng. Tettheten av nasjonalparker er høy og det å leve med såpass mange og store vernede områder rundt seg kan ha formet informantene mer enn mennesker ellers i landet.

1.3 Oppgavens oppbygging

Påfølgende kapittel innledes med en drøfting av begrepet «grunnleggende natursyn». Deretter følger en gjennomgang av historiske endringsprosesser i norsk naturforvaltning. Det gis et bilde av tilgjengelig forskning på området, mens neste kapittel tar for seg metode. Deretter følger en presentasjon, analyse og diskusjon av resultatene, og til slutt konklusjon.

2.0 Teori

2.1 Grunnleggende natursyn

For å kunne gå nærmere inn på problemstillingen i denne oppgaven er en nærmere avklaring av hva som ligger i begrepet grunnleggende natursyn hensiktsmessig. Det finnes mange definisjoner, og antroposentrisme og ikke-antroposentrisme, som ble nevnt innledningsvis, er to av flere ulike måter å definere menneskets relasjon til naturen. Vi har alle en mer eller mindre bevisst oppfatning av hva som regnes som verdifullt i naturen, og hvordan vi ser på vår egen plass i denne. Disse oppfatningene er våre grunnleggende natursyn, men for den enkelte er det ofte vanskelig å se et helt klart skille og ta et tydelig personlig standpunkt.

2.1.1 Antroposentrisme

For å forklare og begrunne det antroposentriske tankesettet blir det i flere kilder henvist til tekster i Bibelen, hvor mennesket har makten og naturen skal tjene mennesket (Ariansen 1992; Viken et al. 2004). Et eksempel finner vi i 1. Mosebok 1.28, hvor det står skrevet: «Vær fruktbare og bli mange og oppfyll jorden og legg den under eder, og råd over fiskene i havet og over fuglene under himmelen og over hvert dyr som rører seg på jorden.» Dette er et godt bilde på hva som menes med antroposentrisme. Både Attfield (2003) og Ariansen (1992) definerer det antroposentriske natursynet til å verdsette kun mennesket som moralsk individ med iboende verdi, og hvor alt som er av betydning handler om menneskets tilfredsstillelse. Naturen er bare et middel for å oppnå slik tilfredsstillelse, og har kun instrumentell verdi.

Naturens instrumentelle verdi kommer også frem i Light og Rolstons (2003) definisjon, men de tydeliggjør også at begrepet instrumentell verdi er mye bredere enn bare det å utvinne materielle goder. Naturens instrumentelle verdi kan også innebære estetiske og spirituelle verdier som kan være til nytte og glede for mennesket. De argumenterer i tillegg for at naturressurser bør forvaltes på en bærekraftig måte slik at også fremtidige mennesker kan dra nytte av godene. Det antroposentriske natursynet er altså ikke ensbetydende med et forbruk uten hensyn til konsekvensene, men den antroposentriske begrunnelsen for naturvern hviler på menneskelig nytte nå eller i fremtiden.

2.1.2 Dypøkologi, bio- og økosentrisme – aspekter ved ikke-antroposentrisme

Motsatt mener mange at naturen eksisterer uavhengig av mennesket, og at vi derfor bør være ydmyke og respektere naturens premisser (Viken et al. 2004). Mennesket er den eneste arten som har evnen til å planlegge for fremtiden, og dette innebærer noen ganger å tillegge natur og miljø større betydning enn menneskenes behov, for å bevare et intakt naturmiljø for fremtiden (Attfield 2003). Selv om grunntanken om at mennesket ikke skal sette sine egne behov i sentrum er den samme innen ikke-antroposentrismen, finnes det allikevel flere ulike syn på hva som har iboende verdi innenfor denne retningen.

Med det biosentriske natursynet vektlegges individenes iboende verdi. Økosystemer verdsettes som en følge av at de er viktige for tilfredsstillelsen av individenes behov (Attfield 2003). Ifølge Taylor (2003) har det biosentriske natursynet fire viktige holdepunkter:

1. *Mennesket er en del av livet på jorda*
2. *Naturen er et organisk system*
3. *Ethvert individ streber etter å realisere seg selv på best mulig måte.*
4. *Man må fornekte menneskelig overlegenhet for å kunne respektere naturen.*

Det siste punktet går ut på en omdisponering av makt. I biosentrismen er det ikke i menneskets makt å definere hva som er gode og dårlige egenskaper, hverken ved oss selv eller andre arter. Menneskets rasjonalitet er ikke bedre enn gepardens evne til å løpe fort. Disse egenskapene er kun ulike måter å realisere seg selv og sine mål på en best mulig måte, jamfør punkt 3.

I motsetning til det biosentriske natursynet som vektlegger individenes selvrealisering, følger det økosentriske eller holistiske natursynet en altruistisk etikk med fokus på økosystemenes helhetlige gode. Det er økosystemene som har iboende verdi, og det må hele tiden jobbes for det beste for helheten, enten det er mindre økosystemer eller hele jorden som ett (Ariansen 1992; Attfield 2003; Light & Rolston 2003). Økosentrisme og holisme er også grunnlaget for dypøkologien, hvor både menneske og natur er del av en større helhet (Viken et al. 2004), og hovedformålet er å beskytte den biologiske diversiteten. Arne Næss var svært delaktig i utformingen av denne filosofien, og i 1984 ble det sammenfattet åtte punkter, eller normer. Disse punktene har Næss selv gjengitt flere ganger, ofte med noe varierende ordlyd, men essensen er stadig det samme;

1. *Alt menneskelig og ikke-menneskelig liv har verdi i seg selv.*
2. *Rikdom og diversitet av livsformer er også en verdi.*
3. *Mennesker har ingen rett til å redusere denne rikdommen for annet enn å dekke sine grunnleggende behov.*
4. *En betydelig reduksjon av antall mennesker er nødvendig for menneskelig trivsel og velferd. Det ikke-menneskelige livet krever en slik reduksjon for deres velferd og trivsel.*
5. *Menneskelig innblanding i ikke-menneskelig liv er uten måtehold og for stor. Dette blir stadig verre.*
6. *Politikken må legges om for å endre nåværende strukturer.*
7. *Den ideologiske endringen går fra å verdsette livskvalitet fremfor høyere levestandard.*
8. *De som er enige i dette må prøve å gjennomføre nødvendige endringer.*

(Ariansen 1992; Næss 1994)

Slik som det hevdes i biosentrismen, er også Næss opptatt av at mennesket er unikt, men at en erkjennelse av andre arters verdi ikke trenger å bety en undergraving av vår egen unikhhet. I tillegg påpeker Næss at mennesket alltid har hatt et behov for å konsumere, og dette behovet vil ikke endre seg med det første. Næss mener allikevel at det er mulig å forandre *hva* som blir konsumert, og at dette en dag kan være andre typer materielle goder som er mer miljøvennlige enn dagens. Dette anses å være nødvendig for å oppfylle ett av hovedmålene for dypøkologibevegelsen, nemlig å unngå en økologisk krise (Næss 1999).

Man kan altså si at personer med et antroposentrisk tankesett ser på menneskets tilfredsstillelse som det høyeste målet, og dette kan gjelde både fysiske goder som utvinnes av naturens råstoffer og åndelig tilfredsstillelse. Å være miljøvennlig og bærekraftig er for mange antroposentrikere viktig for å kunne gi fremtidige generasjoner mulighet til den samme tilfredsstillelsen. I biosentrismen, med dens individfokus, og økosentrismen, holismen og dypøkologien, med deres helhetlige systemfokus, legges det vekt på nødvendigheten av å sette til side menneskets ønsker så lenge det ikke gjelder helt grunnleggende behov. Basert på denne likheten mellom de tre sistnevnte er ikke-antroposentrisme en god samlebetegnelse for disse natursynene med et ikke-menneskelig fokus, hvor alle arters behov for tilfredsstillelse skal telle likt.

Det kan synes rimelig å anta at de som ser naturens iboende verdi, og mennesket som en del av et større hele, også vil ha et sterkere ønske om å ivareta naturen i sin reneste form, og være mest

negative til tilrettelegging for turisme i verneområdene. Da vil det også være rimelig å anta at den antroposentriske tankegangen, hvor mennesket står i sentrum, fremmer ønsker om tilrettelegging som en måte å gjøre det lettere for mennesket å gjøre bruk av naturen.

2.2 Turisme og naturvern

I rurale samfunn finnes en rekke ulike bruksinteresser i de tilgrensende naturområdene. Arealene har gjerne vært brukt som beitemark for husdyr, til jakt og sanking av naturens grøde, eller til turgåing og rekreasjon. I følge Haukeland et al. (2011) kan lokalbefolkningen ofte grupperes etter deres ulike bruksinteresser, hvor den tradisjonelle brukeren gjerne driver med landbruk, jakt og fiske. Den andre gruppen er mer nyskapende og driver gjerne med reiselivsvirksomhet. Denne gruppen benytter seg ofte av naturområdene som en viktig del av deres kommersielle reiselivsprodukt (Haukeland 2011b). Reguleringer som følge av vern vil kunne begrense lokalbefolkningens bruk, og dette gjør at mange motsetter seg slike reguleringer (Hammer 2007).

Nasjonalparkene er attraktive turistmål, og turisme vil alltid ha en viss påvirkning på kultur- og naturmiljøet. Negativ påvirkning finner sted gjennom forurensing, både visuelt og lydmessig, og med redusert kvalitet på luft, vann og jordsmonn. Problemer med søppel og kloakk er ofte et resultat av manglende infrastruktur og tilrettelegging. I tillegg kan turisme gi slitasje på vegetasjonen, øke erosjonen og være en stressfaktor for ville dyr i området. Spredning av fremmede arter kan også forekomme (Ceballos-Lascuráin 1996; Inskeep 1998; Viken et al. 2004). Tross de negative effektene kan turisme også ha positive ringvirkninger gjennom et økt fokus på lokale tradisjoner og kultur (Lindberg & Endresen 1999; Viken et al. 2004). Mitchell og Ashley (2010) peker også på mulighetene for blant annet direkte, indirekte og indusert økonomisk fortjeneste. Direkte økonomisk fortjeneste knytter seg til pengene en turist betaler direkte til en reiselivsbedrift. Den indirekte fortjenesten baserer seg på at disse reiselivsbedriftene kjøper varer og tjenester fra andre bedrifter, som de bygger inn i sitt reiselivsprodukt. Indusert økonomisk fortjeneste handler om at det økonomiske overskuddet fra en reiselivsbedrift blir brukt lokalt, slik at penger «utenfra» forblir i den lokale pengestrømmen. I et økonomisk henseende er det også viktig å trekke frem reiselivets paradoks:

Den delen av reiselivsproduktet som har stor opplevelsverdi har ofte liten pengeverdi.

(Kamfjord 2001: 130)

Kamfjord mener med dette at den største pengebruken blant turister ofte ligger i transport, overnatting og servering. Dette er aspekter ved feriereisen som har relativt liten innvirkning på naturturistens inntrykk av turen. Det som har størst innvirkning er nemlig selve opplevelsene, som gjerne er knyttet til landskapet, utsikten, ulike naturfenomener og været. Dette er frie goder, som koster lite eller ingenting. En utfordring er å få turistene til å betale for noe som egentlig er gratis, altså attraksjonsutvikling. Her danner turistene, altså markedet, de tilgjengelige naturressursene og mulige former for tilrettelegging (figur 2) grunnlaget for en attraksjon som tar hensyn til miljø, kultur og økonomi (Kamfjord 2001).

Figur 2 Attraksjonsutviklingens grunnmodell (Lyngnes & Viken 1998)

Basert på Reve og Sassons (2012) funn om lav lønnsomhet i reiselivsnæringen kan det synes som det er et behov for endringer. Dette trenger ikke nødvendigvis å være negativt, ettersom både natur og kultur stadig er i forandring (Viken et al. 2004). Utfordringen ligger i å styre disse endringene i en retning som gagnar både mennesker og natur. «Fjellteksten»

(Finansdepartementet 2003) tar opp denne utfordringen og søker å stimulere reiselivet i fjellområder, i og ved nasjonalparker, slik at det vil kunne bidra til økt sysselsetting i distriktene samtidig som naturen skal bevares. Også NHO Reiseliv har lignende visjoner. Spektakulære landskap og natur- og kulturhistoriske verdier er særlig viktig som attraksjoner, men disse må bevares for å fungere som attraktive reisemål også i fremtiden. Det må altså være en balanse mellom bruk og vern (se figur 3). I følge NHO Reiseliv (2011) bør noe av den økonomiske gevinsten derfor benyttes til tilrettelegging og vedlikehold både for å tilfredsstille turistenes behov, men også for å ta vare på ressursene, ettersom slik aktivitet vil føre til en viss grad av

slitasje på naturgrunnlaget. Mulighetene for økonomisk lønnsomhet vil også kunne bidra til økt bosetting i distriktene, og danne grunnlag for de levende lokalsamfunnene turistene kommer for å oppleve (Finansdepartementet 2003; NHO Reiseliv 2011).

Figur 3 Reiselivets bærekraft (Kamfjord 2001)

Å balansere bruk og vern innebærer en viss grad av kontroll. Mye styres gjennom lovgiving, blant annet Friluftsloven av 1957, Naturmangfoldloven av 2009, Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag av 1977, og Plan og bygningsloven av 2009. I tillegg har alle nasjonalparker sine egne verneforskrifter og tilhørende forvaltningsplaner som regulerer mulig bruk. Et viktig punkt for vellykket forvaltning er å formidle disse reglene ut til brukerne, og det finnes ulike måter å gjøre dette på. Roggenbuck (1992) viser til tre ulike metoder for å få folk til å oppføre seg på et bestemt vis. Den ene metoden kalles *anvendt atferdsanalyse*, hvor forvaltningen belønner ønsket oppførsel og straffer uønsket oppførsel. Denne metoden er best egnet for å løse konkrete problemer ved de besøkendes oppførsel og gir ingen læringseffekt eller begrunnelse for hvorfor de skal opptre på en bestemt måte. En annen metode er den *perifere ruten til overtalelse*. Her er det kilden til informasjonen som er avgjørende. Jo mer autoritet kilden har, desto lydigere vil mottakeren være. Dette gjør at det heller ikke her skjer en langsiktig holdningsendring, noe som vil kunne oppnås i den tredje metoden, *den sentrale ruten til overtalelse*. Her står meningsinnholdet sentralt, og dersom de besøkende ser på dette som et fornuftig budskap lar de seg påvirke. Denne formen for formidling gjør at de besøkende kan lære noe om hvorfor de bør handle på en bestemt måte. Uerfarne besøkende er den gruppen som lettest lar seg påvirke av slik informasjon. Erfarne besøkende har ofte allerede etablert kunnskap og måter å handle på, som ikke lar seg endre så lett. *Den sentrale ruten til overtalelse* krever større oppmerksomhet fra de

besøkende, men kan i tillegg komme til nytte ved senere anledninger og i lignende situasjoner. *Den sentrale ruten til overtalelse* kan innebære formidling gjennom for eksempel besøkssentra, informasjonstavler og guiding. På denne måten kan man altså styre turistene utenom de mest sårbare områdene, samtidig som de besøkende får en dypere forståelse for nødvendigheten av regulering av ferdsel og atferd (Roggenbuck 1992). I tillegg kan særlig guide-tjenester sikre et bedre oppsyn med bruken av parkene, samtidig som det skaper arbeidsplasser.

2.2.1 Fra «vern og nyt» til «vern og beskytt»...

Mose (2007) beskriver hvordan verneområdene i Europa i begynnelsen ble etablert for å bevare vakre landskap og truede arter. Etter hvert utviklet dette seg til å omfatte hele økosystemer som skulle beskyttes fra menneskelig påvirkning, som Mose betegner som en form for statisk bevaring basert på et ikke-antroposentrisk natursyn. Ofte ble denne formen for vern initiert fra øverste statlige hold, uten hensyn til andre berørte parter.

En gjennomgang av naturvernets endringsprosess kan være til hjelp for å få en dypere forståelse av hvorledes den offentlige forvaltningen har begrunnet sine vernevedtak opp gjennom historien:

I 1900 var andelen områder i Norge som ligger minst fem km fra tyngre inngrep som veier, jernbane og vannkraftutbyggelse omtrent 48 %, mens det i dag er nede i 12 % (Direktoratet for naturforvaltning 2011b). Naturvernstradisjonen i Norge er ifølge Gundersen (1991; 1995) preget av to ulike trender som vokste frem i USA på slutten av 1800-tallet; ressurs sparing (*resource conservation*) og villmarksbevaring (*wilderness preservation*). Ressurssparingsretningen blir av Berntsen og Hågvar (2010) betegnet som praktisk-utilitaristisk. Dette gjenspeiler seg i hvordan begrepet «conservation» i denne retningen handler om å benytte seg av naturens ressurser slik at flest mulig kan dra nytte av dem i et lengst mulig tidsperspektiv – ikke ulikt det antroposentriske natursynet, og også nært beslektet med Brundtlandkommisjonens mye brukte definisjon av «bærekraft» (Gundersen 1991; World Commission on Environment and Development 1987). Villmarksbevaringen var mer bio-etisk, eller ikke-antroposentrisk, og bar preg av å verdsette naturen uavhengig av hvilken nytte den har for mennesket. På 1960-tallet utviklet denne retningen seg til det mange kjenner som øko-bevegelsen og hippie-kulturen (Gundersen 1991).

I Norge i 1909 etablerte daværende bestyrer ved botanisk museum på Tøyen, Nils Nordahl Wille, i samarbeid med Geografisk Selskab en lovkomité som utarbeidet Lov om Naturfredning av

1910 (Berntsen & Hågvar 2010; Gundersen 1991). Wille var også med på stiftelsen av Landsforeningen for Naturfredning i 1914. Det ble argumentert for at eventuelle nasjonalparker skulle etableres i områder som representerte typisk norske landskap, og at de ikke skulle være til hinder for utbyggingen, men heller ligge som fredede øyer (Gundersen 1995). Dette er i tråd med Moses (2007) påpeking av den statiske naturbevaringen basert på et ikke-antroposentrisk natursyn.

Landsforeningens frivillige arbeid dominerte i denne perioden fra opprettelsen i 1914 og helt frem til 1960-tallet. Her lå ansvaret for utredning, gjennomføring og oppsyn med fredingsarbeidet (Gundersen 1995). Den internasjonale naturvernunionen (International Union for Conservation of Nature: IUCN) ble opprettet i 1948, og satte naturvernet på dagsorden etter årene med krig. Statens Naturvernråd ble opprettet i 1955, og en stilling som naturvernsinspektør som tok over mange av Landsforeningens ansvarsområder, ble opprettet i 1960. Som en følge av dette gjennomgikk Landsforeningen en strukturendring i 1963, og skiftet navn til Norges Naturvernforbund (NNV) (Gundersen 1995). Rachel Carsons bok «Silent Spring» som kom ut i 1962, eller på norsk «Den tause våren» som utkom i 1963, bidro til økt engasjement for miljøvern og kritikk av det moderne industrisamfunnet (Berntsen & Hågvar 2010). I 1962 ble også Norges første nasjonalpark, Rondane, opprettet. Tross det voksende miljøengasjementet blant befolkningen vokste det etterhvert frem en mer nytteorientert, eller antroposentrisk basert, forvaltning (Berntsen & Hågvar 2010). Naturvernarbeid og distriktsplanlegging skulle integreres gjennom Bygningsloven av 1965, og distriktsplanavdelingen i Kommunal- og arbeidsdepartementet opprettet en underavdeling for friluftsliv og naturvern. NNV trakk seg nå bort fra den offentlige naturvernpolitikken (Gundersen 1996). En ny naturvernlov ble vedtatt i 1970, og i 1972 ble Miljøverndepartementet opprettet med Olav Gjærevoll som første miljøvernminister. Den nye forvaltningen ga vekst og vern-tenkingen stadig tydeligere forankring i det offentlige naturvernet (Berntsen & Hågvar 2010; Gundersen 1996).

Globalt førte befolkningsvekst og industrialisering til at FNs generalforsamling i 1983 nedsatte Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, ledet av Gro Harlem Brundtland. Resultatet av kommisjonens arbeid, rapporten «Vår felles framtid», ble utgitt i 1987 (World Commission on Environment and Development), og som en følge av denne rapporten ble det i 1992 avholdt en stor miljøvernkonferanse i Rio de Janeiro. Denne førte i sin tur til at Stortinget enstemmig vedtok

et tillegg i Grunnloven, hvor det lovfestes at alle har rett til en natur hvor bærekraftig bruk skal opprettholde dens produksjonsevne og mangfold, også for fremtiden (Berntsen & Hågvær 2010).

2.2.2 ... til «vern og benytt»

Mose (2007) hevder at verneområdene i dag i stadig større grad fungerer som verktøy for regional utvikling, gjennom det han kaller en dynamisk innovasjonstilnærming. Denne tilnærmingen er basert på et moderat antroposentrisk syn, hvor berørte parter får delta i utformingen av vernet.

«Fjellteksten» (Finansdepartementet 2003) var begynnelsen på en slik endring innen forvaltningen av fjellområdene i Norge. Det ble klart at disse områdene fortsatt skulle være åpne for alle som ønsker å drive med friluftsliv, men at det også skal være mulig med verdiskaping basert på de tilgjengelige naturressursene. Et ledd i dette ville være å bruke nasjonalparkene i merkevarebygging og markedsføring. I denne sammenheng er det også viktig at nasjonalparkene faktisk har et godt tilbud til turister, hvilket kan bety bedre tilrettelegging i og nær parkene. I «Fjellteksten» understreket Regjeringen at en slik bruk av nasjonalparkene og andre fjellområder må basere seg på en økosystemtilnærming hvor den sårbare naturens begrensninger tas til følge. Regjeringen foreslår å sikre dette gjennom å kanalisere ferdsel og bruk til visse områder ved hjelp av stimerking, skilting og god informasjon (Finansdepartementet 2003).

I 2008 fikk 23 kommuner status som nasjonalparkkommuner og 5 tettsteder ble utpekt som nasjonalparklandsbyer, som en del av Regjeringens arbeid med bruk og vern i verneområder. Her står økt verdiskaping sentralt, og denne skal ta utgangspunkt i nasjonalparkene som en merkevare (Miljøverndepartementet 2008).

For å følge opp bruk-og-vern satsingen har Direktoratet for Naturforvaltning (DN) satt i gang prosjektet «Naturarven som verdiskaper». Her jobbes det med økonomisk verdiskaping, gjennom ulike former for tilrettelegging, særlig i randsonene i verneområder. Et viktig aspekt er at denne utviklingen skal skje med hensyntaken til områdenes sårbarhet. Dette er et 5-årig prosjekt som ble startet i 2009, og de økonomiske rammene har økt fra 10 millioner i 2009 til 25 millioner både i 2010 og 2011. Prosjektet finansieres av Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet (Direktoratet for Naturforvaltning 2009). I alt inngår 15 ulike prosjekter i dette programmet, blant annet tre innen Nasjonalparkriket; «Nasjonalparklandsbyene»,

«Område- og trafikktutvikling rundt Dovrefjell» og «Villreinen som verdiskaper» (Direktoratet for Naturforvaltning 2011a).

2.2.3 Lover og forskrifter

Formålsparagrafen i Naturvernloven av 1970 sier at naturen er en nasjonalverdi og legger grunnlag for menneskenes virksomhet, helse og trivsel. Naturkvaliteten må bevares for fremtiden ut fra en langsiktig og allsidig ressursdisponering. Under kapittel II går loven nærmere inn på ulike vernekategorier. Om nasjonalparker skrives det at disse skal «bevare større urørte eller i det vesentlige urørte eller egenartede eller vakre naturområder[...]» og «[l]andskapet med planter, dyreliv og natur- og kulturminner skal vernes mot utbygging, anlegg, forurensninger og andre inngrep.» (Miljøverndepartementet 1970: §3). Denne loven ble i 2009 erstattet av Naturmangfoldloven, som trekker videre en del av innholdet fra loven av 1970.

I den nye Naturmangfoldloven av 2009 står det at bærekraftig bruk og vern skal sikre naturens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser. Naturen skal kunne gi grunnlag for menneskelig aktivitet, kultur, helse og trivsel, samt samisk kultur, både i dag og for fremtiden (Miljøverndepartementet 2009b: §1). Under kapittelet for områdevern finner en formålet for verneområdene, som blant annet skal være å bevare variasjonen av naturtyper, landskap, arter, økosystemer, naturhistoriske og kulturhistoriske verdier m.m.

I §35 følger en forklaring på hva vernekategorien «nasjonalpark» innebærer. Dette skal være større naturområder med spesielle eller typiske økosystemtyper eller landskap, uten tyngre naturinngrep. Varig påvirkning av natur- eller kulturmiljø skal ikke forekomme med mindre det kreves for å ivareta verneformålet. Vernet omfatter landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner, og utbygging, anlegg, forurensing og skadelig aktivitet skal ikke forekomme. Ferdsel til fots i samsvar med friluftsløven er tillatt, men kan begrenses eller forbys i avgrensede områder dersom det er nødvendig for å bevare de nevnte delene av landskapet. Det er også lovbestemt at utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket (Miljøverndepartementet 2009b).

Nasjonalparkbegrepet som brukes i Norge er for det meste i tråd med IUCN sin definisjon av hva en nasjonalpark skal være. Det skal i følge IUCN (2009) innbefatte uberørte, eller nær uberørte, områder som skal beskytte de økologiske prosessene som finner sted her. Nasjonalparkene skal

sikre bevaringen av arter og økosystemer, samtidig som det skal være mulig å benytte områdene til læringsmessige, vitenskapelige og åndelige formål, samt til rekreasjons- og besøksformål.

I tillegg til reguleringene gjennom loven, har alle nasjonalparker forskrifter som blant annet beskriver formålet for vernet. Alle nasjonalparkene i Nasjonalparkriket, bortsett fra Jotunheimen nasjonalpark, har nye eller fornyede forskrifter som alle følger den samme malen. I verneforskriftenes § 2 forklares formålet med vernet. For alle parkene i *Nasjonalparkriket* gjelder det å ta vare på store, sammenhengende og urørte eller villmarkspregede fjellområder, preget av høyfjellsøkosystemer med egenartet og variert biologisk mangfold. Parkene skal ta vare på sentrale leveområder for villreinstammer, sikre varierte naturtyper, bevare landskapsformer og særpregede geologiske forekomster og ta vare på verdifulle kulturminner (Miljøverndepartementet 1980; 2002; 2003a; 2003b; 2006; 2009a).

Oppsummert kan det altså sies at hovedformålet med nasjonalparkene fra forvaltningens side er å sikre et mangfold av arter og økologiske prosesser, og bevare større naturområder med spesielle eller typiske økosystemer eller landskap. Naturen skal bevares for å kunne gi grunnlag for menneskelig aktivitet, kultur, trivsel og helse både i dag og i fremtiden, hvilket kan sies å bære preg av det antroposentriske natursynet. I forskriftene og de oppfølgende forvaltningsplanene veier allikevel hensynet til villreinen tungt. Områdene må gjerne benyttes til friluftsliv og mer organisert reiseliv, men hensynet til villreinen og verneformålet kommer i første rekke (Abrahamson et al. 2009; Dovrefjellrådet 2006; Dybwad & Klæbo 2007; Fylkesmannen i Oppland & Fylkesmannen i Sogn og Fjordane 2010; Kontaktutvalget for Reinheimen 2010).

2.3 Tidligere forskning

Thompson og Barton (1994) undersøker i sin studie forholdet mellom folks natursyn og interesse for miljøet og vilje til å utføre miljøvennlige handlinger. I deres første studie var det tydelig at respondentene med et økosentrisk natursyn, altså ikke-antroposentrisk natursyn, viste større interesse for miljøet og hadde større vilje til å bevare naturen selv om det ville gå utover deres egen måte å leve på. De antroposentriske respondentene hadde ikke den samme interessen for miljøet, og hadde lavere vilje til å gjøre miljøvennlige handlinger. I deres andre studie hadde de ikke-antroposentriske respondentene fortsatt den samme interessen for miljøet og vilje til å

engasjere seg i miljøvern, mens det ikke ble funnet noen sammenheng mellom slike interesser og handlinger og antroposentriske holdninger. Det ble undersøkt videre om forskjellen hos de med antroposentriske holdninger i studie en og to kunne skyldes aldersforskjell i utvalget, men dette viste seg ikke å være tilfelle. Det må altså være noe annet som påvirker den antroposentriske gruppen i studie to, og forfatterne foreslår både sosio-økonomisk status, individers verdier og større kunnskap om miljø som mulige faktorer. Det blir i denne studien altså ikke undersøkt direkte hvordan respondentene forholder seg til tilrettelegging for bruk av verneområder, men altså deres vilje til miljøvennlige handlinger. Det kan jo argumenteres både for og i mot at tilrettelegging er å verne miljøet.

Uddenberg (1995) undersøkte svenskere syn på menneskets plass i naturen både gjennom dybdeintervjuer og ved en spørreundersøkelse. Utvalget til dybdeintervjuene bestod av personer som har «fundert over menneskets plass i naturen og menneskelige inngrep i denne.» (1995 : 181). Dette var bønder, medlemmer i Svenska Naturskyddsföreningen, medlemmer i Svenska Metallindustriarbetareförbundet og Statsanställdas Förbund. Det viste seg at de fleste informantene hadde et økosentrisk natursyn, hvor naturens balanse var viktig. Menneskene er avhengige av naturen, og det krever at vi viser den omsorg. Uddenberg fikk allikevel inntrykk av at dette synet kanskje var vanskelig for informantene å følge opp i praksis.

Haukeland, Grue og Veisten (2010) har undersøkt hvordan utenlandske turisters naturorienteringer påvirker deres ønsker om tilrettelegging i norske nasjonalparker. Analysen baserte seg på en spørreundersøkelse blant tyske, nederlandske og danske turister utført sommeren 2008. Innen tilrettelegging ble fire dimensjoner identifisert: stier og skilt innenfor parkene, infrastruktur og tjenester i og rundt parkene, servering og overnatting utenfor parkene og guidede turer og formidlingstjenester innenfor nasjonalparkene. De bakenforliggende naturorienteringsdimensjonene inspirasjon, rekreasjon, utfordring og sightseeing ble også identifisert. Inspirasjonsorienteringen preges av et ønske om tilhørighet både til naturen og reisefølget. Rekreasjonsorienteringen verdsetter ro og fred og den uberørte naturens kvaliteter. Utfordringsorienteringen søker fysisk krevende aktivitet i naturen, mens sightseeingorienteringen vektlegger komfortaspektene ved reisen kombinert med spesielle og vakre synsinntrykk av storslått natur. For å knytte disse orienteringene til natursynene i denne oppgaven, kan man til en viss grad beskrive utfordring og sightseeing som antroposentriske orienteringer, mens inspirasjon

og rekreasjon er mer preget av ikke-antroposentrismen. Undersøkelsen viser at de med utfordringsorienteringen ønsker seg flere og bedre stier og skilt, og infrastruktur og tjenester. Det samme gjør de sightseeingorienterte. Disse ønsker seg i tillegg et bedre tilbud av servering og overnatting, samt guidede turer og formidlingstjenester. De inspirasjonsorienterte har også et ønske om turer og tolkningstjenester, mens de rekreasjonsorienterte avviser et ønske om bedre og mer infrastruktur og tjenester.

En lignende studie (Haukeland 2011a) undersøker turistenes aksept av negativ økologisk påvirkning i nasjonalparker. Denne undersøkelsen baserer seg på en spørreundersøkelse gjort over nett, hvor både norske og utenlandske respondenter ble rekruttert i Nord-Gudbrandsdalen (*Nasjonalparkriket*), sommeren 2009. Her ble de samme naturorienteringene som i ovennevnte undersøkelse (unntatt «sightseeing» som ble endret til «komfort» i denne studien) og aksept av negativ økologisk påvirkning som følge av turisme, satt i relasjon til hverandre. Det kom klart frem at disse faktorene er relatert til hverandre. Inspirasjonsorienteringen leder til større bekymring for miljøet enn komfort- og utfordringsorienteringene.

Den kanskje mest relevante studien omhandler tradisjonell bruk og utvikling av turistnæringa i og ved Rondane og Jotunheimen nasjonalparker (Haukeland et al. 2011). Studien baserer seg på fokusgruppeintervjuer blant to ulike brukergrupper; tradisjonelle bruksinteresser og lokale turismeinteresser. Som nevnt tidligere i denne oppgaven, baserer de tradisjonelle bruksinteressene seg på landbruk, jakt og fiske, mens den sistnevnte gruppen driver med former for reiselivsvirksomhet basert på bruk av nasjonalparkene. Dette gir grunnlag for potensielle uenigheter, men utenom noe ulike meninger om fordelingen av jakt- og fiskerettigheter mellom lokale innbyggere og besøkende er det få tegn til at den ene gruppens interesser ødelegger for den andre gruppens interesser. De ulike brukergruppene er begge positive til en viss grad av reiselivsvirksomhet i nasjonalparkene. De med lokale turismeinteresser føler i en sterkere grad at en videreutvikling av reiselivsnæringa er viktig for opprettholdelsen av lokalsamfunnene. Denne interessegruppen i Jotunheimen er også åpen for relativt storstilte former for tilrettelegging, slik som gondolbane opp til den sentrumsnære fjelltoppen Lomseggen. De med tradisjonelle bruksinteresser er i mye større grad skeptiske til en slik utvikling, og er redd den vil kunne endre hele bygdesamfunnets karakter. Denne gruppen har størst fokus på å ta vare på bygdas tradisjoner, uten så mye fokus på økonomien i det. Gruppen med interesser innen turisme har et

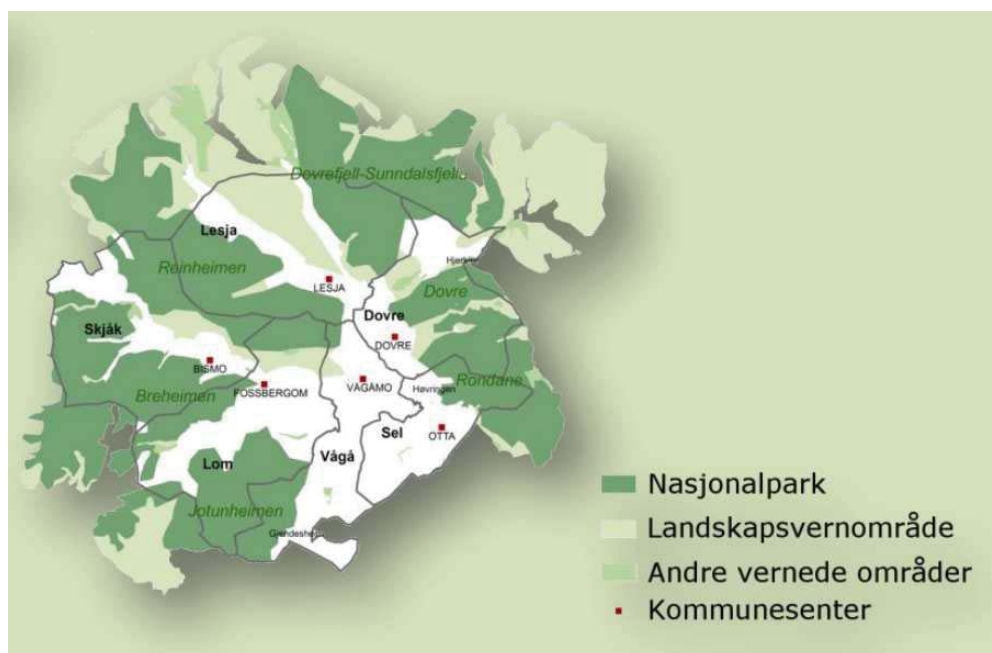
større fokus på den økonomiske nytten ved å utvikle og tilrettelegge mer i verneområdene. Studien konkluderer med at denne brukergruppen i større grad bør inkluderes i den videre forvaltningsprosessen.

3.0 Metode

3.1 Område: *Nasjonalparkriket*

I Nasjonalparkriket møter du fjell og skogkledde daler, elver, fosser og et rikt dyreliv.
(Nasjonalparkriket Reiseliv 2010).

Studien baserer seg på intervjuer av et utvalg av befolkningen i Nord-Gudbrandsdalen. Dette området inngår i et regionalt prosjekt for næringslivsutvikling; «Nasjonalparkriket» (se figur 4). Hele seks nasjonalparker ligger i regionen, og disse er Rondane, Dovre, Dovrefjell-Sunndalsfjella, Jotunheimen, Reinheimen og Breheimen nasjonalparker. De berørte kommunene er Dovre, Lesja, Lom, Sel, Skjåk og Vågå. Prosjektet er et resultat av Regionrådet Nord-Gudbrandsdalens arbeid, hvor representanter fra kommunene, samt to representanter fra Oppland Fylkeskommune, samarbeider om å fremme regionens interesser. I tillegg er reiselivsorganisasjonene i området, Skjåk Allmenning, Fjellstyrene i Nord-Gudbrandsdalen, Oppland Fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland og Statskog Sør-Norge aktive i arbeidet. Målet for prosjektet er å øke verdiskapingen i reiselivet. Nasjonalparkene skal være en viktig del av markedsføringen, og *Nasjonalparkriket* skal bli en merkevare (Regionrådet Nord-Gudbrandsdal 2008).

Figur 4 Oversiktskart over *Nasjonalparkriket* (SUSTOUR)

Pr. 1. januar 2012 var innbyggertallet i Dovre 2742, Lesja 2195, Lom 2382, Sel 5992, Skjåk 2307 og Vågå 3739 (Statistisk Sentralbyrå 2012). Pr. fjerde kvartal 2010 var 1196 personer i området sysselsatt innen jordbruk, skogbruk og fiske. 1225 var sysselsatt innen varehandel, mens 495 jobbet i overnattings- og serveringsvirksomheter (Statistisk Sentralbyrå 2010b).

3.2 Utvalget

Dalen (2011) og Larsen (2007) påpeker at det overordnede målet ved kvalitativ forskning er å utvikle en dypere forståelse for fenomener knyttet til utvalgte personer, og at den kvalitative metoden på ingen måte skal brukes for statistiske generaliseringer. Dermed er heller ikke statistisk representativitet i utvalget like viktig som i kvantitative studier, og et slikt utvalg av intervjuobjekter har heller ikke vært tilsiktet i denne oppgaven. Den vil på den annen side kartlegge et spenn av holdninger hos et utvalg av lokalbefolkningen, og kan danne et grunnlag og utgangspunkt for en eventuell oppfølgingsundersøkelse. For å få et best mulig svar på problemstillingen er det formålstjenlig at informantene har ulike natursyn og gjerne sterke meninger om bruken av nasjonalparkene i området. Disse menneskene vil sannsynligvis ikke være representative for befolkningen, hverken i Nord-Gudbrandsdalen eller i Norge som helhet. For å komme i kontakt med informanter brukte jeg nøkkelpersoner med store nettverk og god kjennskap til folk i Nord-Gudbrandsdalen. Basert på mine kriterier foreslo nøkkelpersonene noen personer jeg burde kontakte, altså et *strategisk utvalg* (Halvorsen 1987). Ettersom jeg hadde begrenset med tid kan man beskrive utvalget som et *tilgjengelighetsutvalg*, altså et utvalg informanter som var villige til å stille opp og noen av dem på kort tid, med i underkant av en ukes varsel (Thagaard 2009). Jeg sendte en epost til de foreslåtte personene. Denne inneholdt en presentasjon av meg selv, oppgavens formål og tema, og spørsmål om de kunne tenke seg å bli intervjuet. De som svarte bekreftende på at de ønsket å delta, ble deretter kontaktet på telefon for nærmere informasjon om intervjuets innhold og avtale om tidspunkt og sted. Enkelte ble også kontaktet direkte på telefon på grunn av manglende informasjon om epostadresse. Disse fikk da tilsendt informasjon på epost i etterkant av telefonsamtalen, for at de skulle ha noe skriftlig å forholde seg til. Da jeg kom i gang med intervjuene benyttet jeg meg av snøballmetoden, hvor de som allerede hadde blitt intervjuet kom med forslag til andre personer som kunne egne seg (Halvorsen 1987; Thagaard 2009).

Utvalget består av 8 personer, fire kvinner og fire menn mellom 20 og 71 år. De er alle oppvokst og bosatt i Nord-Gudbrandsdalen. Oversikt over utvalget og deres sentrale kjennetegn er gitt i tabell 1.

Tabell 1 Sentrale kjennetegn ved utvalget

Kjønn	Alders- gruppe	Bosteds- kommune	Utdannings- nivå	Yrkes- tilhørighet	Reiselivs- relatert inntekt	Hvilke(n) nasjonal- park(er) informanten refererer til	Bruker nasjonal- parkene til	Fiktivt navn i denne oppgaven
Kvinne	Under 24	Skjåk	3-årig videregående skole	Kommunalt	Nei	Reinheimen, Breheimen og Jotunheimen nasjonalparker	Fot- og skiturer, fiske	<i>Cecilie</i>
Kvinne	25-34	Otta	Mer enn 3 års høyere utdannelse	Privat	Nei	Rondane og Dovre nasjonalparker	Randsone som beitemark og noe skigåing	<i>Marianne</i>
Kvinne	35-49	Lom	Mer enn 3 års høyere utdannelse	Kommunalt	Nei	Reinheimen, Breheimen og Jotunheimen nasjonalparker	Kortere fotturer	<i>Kristin</i>
Kvinne	50-64	Lom	1-3 års høyere utdannelse	Kommunalt	Nei	Jotunheimen nasjonalpark	Fot- og skiturer og fisking	<i>Kari</i>
Mann	Under 24	Lom	1-3 års høyere utdannelse	Privat	Ja	Jotunheimen nasjonalpark	Fot- og skiturer, jakt og fiske	<i>Kristoffer</i>
Mann	25-34	Skjåk	Mer enn 3 års høyere utdannelse	Privat	Delvis	Reinheimen, Breheimen og Jotunheimen nasjonalparker	Fot- og skiturer, jakt og fiske	<i>Henrik</i>
Mann	35-49	Vågå	Mer enn 3 års høyere utdannelse	Privat	Ja	Breheimen og Jotunheimen nasjonalparker	Fot- og skiturer og jakt	<i>Ola</i>
Mann	Over 65	Lom	1-3 års høyere utdannelse	Privat	Ja	Jotunheimen nasjonalpark	Noen få fotturer og noe i jobb- sammenheng	<i>Arne</i>

3.3 Intervjuet

For å få et godt sammenligningsgrunnlag, valgte jeg å benytte meg av den semistrukturerte intervjuformen hvor intervjuguiden (vedlegg A) har et sett nøkkelspørsmål, men hvor informanten svarer fritt (Ryen 2002). Oppfølgingsspørsmål kan stilles dersom det er nødvendig for en nærmere utdyping. Denne formen gir rom for individuell informasjon, samtidig som strukturen gjør tolkningsarbeidet enklere (Halvorsen 1987). Intervjuguiden startet med enkle bakgrunnsspørsmål for å lede informanten gradvis inn i intervjusituasjonen (Arntzen & Tolsby

2010). Ved utarbeidelsen av intervjuguiden fokuserte jeg på tre hovedtemaer tilknyttet min problemstilling: natursyn, nasjonalparker og tilrettelegging. Spørsmålene vedrørende natursyn baserte jeg på resultatene fra litteraturundersøkelsene mine. Det var også viktig for meg å utarbeide noen spørsmål hvor informanten må ta et tydelig standpunkt. For å kontrollere at spørsmålene var relevante undersøkte jeg også spørsmål fra tidligere utførte spørreundersøkelser rundt det samme temaet, slik som den nettbaserte spørreundersøkelsen av Baardsen et al. (2011). Denne undersøkelsen var også mitt utgangspunkt i utarbeidelsen av spørsmålene angående tilrettelegging. Baardsen et al. (2011) har allerede utarbeidet en fyldig oversikt over mulige former for tilrettelegging, og denne listen benyttet jeg meg av i min egen undersøkelse. For at informantene skulle ha et positivt inntrykk av intervjuet fikk de avslutningsvis noen enkle spørsmål og de fikk si et siste ord om saken dersom de ønsket det (Arntzen & Tolsby 2010).

Seks av intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidsplass, i rolige omgivelser. Den ene informanten hadde noe tidspress på seg, men intervjuet ble gjennomført i sin helhet med tilfredsstillende svar på alle spørsmål. Ett av intervjuene ble gjennomført hjemme hos informanten, mens et annet ble gjennomført på en rolig kafeteria uten andre personer i nærheten. Informantene kunne selv velge hvor de helst ville gjøre intervjuet, dette for å gjøre det enklest mulig for dem å delta. Alle intervjuene ble tatt opp i sin helhet, og deretter transkribert. Det første intervjuet ble gjort i begynnelsen av august, og ble transkribert samme dag. Deretter ble resten av intervjuene gjennomført i løpet av en uke i begynnelsen av september. Disse ble transkribert i løpet av september.

Alle informantene ga uttrykk for at intervjuet hadde et interessant tema, men det var tydelig at flere følte at særlig spørsmålene om natursyn var noe vanskelige å svare på. En av informantene ble noe irritert og nektet å ta standpunkt til enkelte spørsmål. Allikevel ga informanten etterpå uttrykk for at intervjuet var svært interessant og så på det som en positiv opplevelse. Flere av informantene ga inntrykk av at listen med former for tilrettelegging var noe lang og kjedsommelig å gå gjennom. Nesten alle informantene hadde mange meninger om temaene som ble diskutert i løpet av intervjuet, men det var tydelig at en av dem ikke hadde reflektert så mye over temaene tidligere.

3.4 Tolkingsprosessen

Hjerm et al. (2011) siterer Matthew Miles og Michael Hubermans «Qualitative Data Analysis» fra 1984 når det kommer til selve tolkningsprosessen. Første steg går ut på å redusere data, hvilket også blir kalt koding. Andre steg er å presentere data, eller å tematisere datamaterialet. Til sist skal man dra konklusjoner og verifisere arbeidet, en slags oppsummering. Tolkingsarbeidet startet med å korte ned informantenes svar, redusere data, i flere runder, for deretter å sammenstille alt i en matrise med intervju spørsmålene nedover og den enkelte informant bortover.

Deretter tok jeg tak i en del av spørsmålene og omgjorde disse til utsagn som utgjorde en Likert-skala (vedlegg B). Her plasserte jeg hver informants svar på en skala fra 1-5, hvor 1 er svært uenig og 5 er svært enig. Ettersom flere av informantene viste seg å være positive til en del av formene for tilrettelegging, men kun dersom det kunne gjøres på utsiden av nasjonalparkene, la jeg til to ekstra svaralternativer, «OK i randsonene» og «OK utenfor nasjonalparkene». I Likert-skalaen for natursyn blir blant annet utsagnene «Klimakrisen er reell» og «Klimakrisen er menneskeskapt» brukt. Dypøkologien erkjenner disse problemstillingene ved å ha som hovedmål å unngå en slik krise ved å endre menneskets aktivitetsmønster. I tolkningsarbeidet følte jeg allikevel at det var problematisk å la slike utsagn veie like mye som for eksempel «Dyreliv går foran menneskeliv». Klimaendringer er et mye omtalt tema i media og det kan synes som at mange har innfunnet seg med at det er et reelt problem, uavhengig av antroposentriske eller ikke-antroposentriske holdninger. Jeg brukte med andre ord ikke Likert-skalaene blindt i analysearbeidet, men tilla enkelte utsagn mer tyngde enn andre.

Likert-skalaene ble laget for lettere å kunne plassere informantene langs en antroposentrisk - ikke-antroposentrisk akse, og deretter langs dimensjonen ønsker tilrettelegging - ønsker ikke tilrettelegging. De første skalaene var kun ordinale. Informantene ble plassert langs aksene i forhold til hverandre, og viste ikke deres reelle plassering. Dette kunne gjøre bildet uklart og vanskelig å tolke. Derfor laget jeg også skalaer med markert midtakse. Disse skalaene er fortsatt ordinale, med tanke på at det ikke tas høyde for varierende avstand mellom informantene. Allikevel gir disse skalaene et bedre bilde av hvor informantene står i forhold til de to ytterpunktene og et nøytralt midtpunkt.

3.5 Drøfting av metode

For å få et innblikk i hva folk flest i Nasjonalparkriket ønsker av tilrettelegging kunne det vært mer hensiktsmessig med en kvantitativ undersøkelse blant en større andel av de bosatte i området. Det ville vært mulig å kartlegge natursyn, og knytte dette opp mot ønsker om tilrettelegging slik det gjøres i denne oppgaven. Det ville på den annen side ha gitt liten innsikt i hvorfor respondentene svarer som de gjør. I tillegg er natursyn et vanskelig tema som kanskje avfeies eller tas lett på i en spørreundersøkelse hvor respondenten ikke blir fulgt opp av forskeren på samme viset som i et intervju.

Larsen (2007) nevner tre former for feilkilder som bør unngås i en intervjusituasjon, ettersom de kan gjøre at informasjonen som samles inn ikke gjengir virkeligheten. Den første feilkilden er intervjueffekten, hvor intervjueren påvirker informanten når denne skal svare. Deretter har man spørsmåls effekten, hvor spørsmålsformuleringene kan virke ledende. Til slutt nevner Larsen konteksteffekten, hvor svaret kan påvirkes av tidligere spørsmål. Dette betyr at plasseringen av særlig følsomme spørsmål må være nøye gjennomtenkt. Ved å unngå slike feilkilder vil informasjonen oppfylle kravene om validitet, reliabilitet og objektivitet. Validitet er ifølge Larsen (2007) basert på hvorvidt informasjonen som har blitt innhentet har relevans for problemstillingen som skal besvares. Reliabilitet dreier seg om nøyaktighet og pålitelighet, og resultatene skal kunne etterprøves med samme resultat. Ved å tenke seg en blink vil høy validitet bety at man treffer innen markeringene på blinken, reliabilitet viser til hvor samlet og presist man klarer å treffe. Reliabilitet vil kunne sikres gjennom å følge intervjuguiden ved alle intervjuene slik at informantene gir informasjon om de samme temaene. I tillegg må man unngå mulige feilkilder. Om feilkilder oppstår må dette oppgis. Ved å benytte meg av et strategisk utvalg sikret jeg tydelig informasjon som gjorde det enklere å finne svar på oppgavens problemstilling. Jeg forsøkte også å unngå å påvirke informantene med spørsmålsformuleringene og kroppsspråk, slik at de ikke skulle få en oppfatning av hva jeg mente var «riktige» eller «gale» svar.

I utarbeidelsen av skalaene var jeg nøye med å se på resultatene fra Likert-skalaene i tillegg til at jeg gikk gjennom intervjuene flere ganger for å forsikre meg om at plasseringen av informantene på de ulike skalaene kan forsvares ut i fra inntrykket intervjuene ga. Allikevel er det klart at plasseringen av informantene i forhold til ytterpunktene og midtaksene ville kunne sett annerledes ut om noen andre skulle gjort det samme arbeidet. Plasseringen er altså ikke entydig,

og kan bære preg av min forforståelse. Forforståelse preger tolkningen av datamaterialet, og det er svært viktig for resultatet at forskeren stiller med åpent sinn og gjør grundige undersøkelser i eksisterende teoretisk materiale (Dalen 2011). Larsen (2007) nevner i tillegg at det i tolkningsprosessen er viktig å ikke overfortolke datamaterialet.

4.0 Intervjuanalyse

4.1 Informantenes grunnleggende natursyn

Personen med de mest antroposentriske holdningene i dette utvalget er den mannlige informanten mellom 25 og 34 år, *Henrik*. Han forteller at naturvern er viktig fordi det før eller siden vil ramme menneskene dersom vi ikke tar vare på naturen, men han har også troen på at menneskene vil kunne løse en eventuell klimakrise. På spørsmål om hvordan mennesket bør bruke sin evne til å tenke rasjonelt og langsiktig i forbindelse med naturforvaltning, sier han:

Siden vi er utstyrt med såpass mye intelligens burde vi også være såpass at vi tar vare på det vi faktisk lever av, livsgrunnlaget vårt.

Han tror en eventuell klimakrise er et svært reelt problem, og at mye av årsaken er menneskeskapt. Han påpeker at planter og dyr i teorien har like stor rett til å leve som mennesker. I praksis er det menneskene som får forrang sier han, og hvorvidt en skal prioritere menneskeliv foran utrydningstruede dyreliv eller ikke baserer han på resonnementet om den effekten et slikt valg vil ha på menneskene. Kristoffer har altså en del synspunkter som kan knyttes til ikke-antroposentrismen, men hans resonnementer er tydelig preget av antroposentrisme.

Ett trinn nærmere ikke-antroposentrismen har jeg plassert den kvinnelige informanten mellom 50 og 64 år, *Kari*. Hun har en del synspunkter basert på ikke-antroposentrisk tankegang, blant annet at dyr og mennesker har like stor rett til å leve, at det vil komme en klimakrise og at menneskenes levemåte har mye av skylden for denne krisen. Dette uttrykker hun på den annen side ikke i svært ekstreme ordelag. I tillegg forteller hun hvordan det faller henne naturlig å prioritere menneskeliv fremfor utrydningstruede dyreliv, og at naturvern er viktig fordi mennesket er avhengig av naturen, for eksempel som inntektskilde. Kari er åpen for å bruke naturressursene i større grad, men på en fornuftig måte hvor naturen ikke blir ødelagt for all fremtid:

Jeg tror det går an å gjøre inngrep i naturen som ikke ødelegger. Jeg tror begge deler [bruk og vern] går an.

Den neste personen på skalaen er kvinnen under 24 år, *Cecilie*. Hun har et relativt nøytralt standpunkt, og naturvern er viktig for henne både av hensyn til naturens egenverdi, men også på grunn av den verdien den har for mennesket. Hun har troen på at klimakrisen kan løses av menneskene, og hun prioriterer menneskeliv foran utrydningstruede dyreliv. Allikevel sier hun seg enig i at planter og dyr har like stor rett til å leve som mennesker. Cecilie tror klimakrisen er reell og sannsynligvis fremskyndet av menneskelig aktivitet. Hun synes også mennesker har en tendens til å misbruke naturen, men at de fleste i nærområdet er flinke til å tenke og handle miljøvennlig.

Mannen over 65 år, *Arne*, har også et sammensatt syn, men med noen flere ikke-antroposentriske utsagn som at planter, dyr og mennesker er likestilt ettersom alle er del av en større helhet. Konsekvensene av at en art skulle forsvinne vil påvirke alle, mennesker så vel som dyr og planter. På den annen side argumenterer han for at naturvern er viktig fordi fremtidige generasjoner skal ha muligheten til å oppleve naturen slik mennesket kjenner den i dag. Han er skremt av klimakrisen og er ikke i tvil om at de raske endringene er menneskeskapt, men han har troen på at mennesket kan finne løsninger for å håndtere problemene. Arne føler at menneskene har misbrukt naturen, men han vil ikke svare på spørsmål om hvorvidt utrydningstruede dyreliv skal prioriteres fremfor menneskeliv:

Hvis det hadde vært en plante som er utrydningstrua hadde det vært noe annet, men denne problemstillinga tar jeg ikke.

Den neste informanten på skalaen er mannen under 24 år, *Kristoffer*. Han har mange utsagn som vitner om et ikke-antroposentrisk natursyn, men disse er i liten grad ekstreme. Han er for det meste enig i at dyr og planter har like stor rett til å leve som mennesker, og at det helt og holdent er menneskets ansvar å ta vare på naturen ettersom mennesket kan tenke rasjonelt og langsiktig. I tillegg tror han at en klimakrise står på trappene, og at den er menneskeskapt. Dersom denne slår inn, tror han ikke det vil være mulig å løse problemene den vil medføre. Kristoffer synes at mennesket til en viss grad misbruker naturen, men at naturvern er viktig både av hensyn til naturens egenverdi, men også på grunn av den verdien den har for vår overlevelse. I en situasjon hvor han må velge mellom menneskeliv eller en utrydningstruet dyreart, prioriterer han menneskeliv.

Resten av informantene har få eller ingen utsagn med basis i antroposentrisk tankegang. Den neste på skalaen er kvinnen mellom 25 og 34 år, *Marianne*. Hun synes naturvern er viktig, men har tro på at fornuftig bruk er en god måte å verne på. Hun påpeker at mange utrydningstruede arter er avhengige av at vi bruker naturen. Selv om menneskelig bruk er viktig, konstaterer hun at planter og dyr har verdi i seg selv, uavhengig av nytteverdien for menneskene. Hun føler at menneskene til en viss grad misbruker naturen, og at klimakrisen er et reelt problem som er menneskeskapt. Marianne støtter føre-var tankegangen og mener at det er bedre å ta vare på en utrydningstruet dyreart fremfor å redde menneskeliv.

Kvinnen mellom 35 og 49 år, *Kristin*, har mange og relativt sterke ikke-antroposentriske meninger. Hun mener at planter og dyr har like stor rett til å leve som mennesker, og at en utrydningstruet dyreart bør prioriteres fremfor menneskeliv. Hun fastslår at naturvern er viktig på grunn av artenes egenverdi, og at menneskene må bruke sine evner til å tenke rasjonelt på vegne av naturen, og ikke øke forbruket i det evinnelige. Kristin er bekymret for de raske klimaendringene, og selv om hun tror noe av det er naturlige svingninger, er hun ikke i tvil om at noe er fremskyndet eller økt som følge av menneskelig aktivitet. Hun tror menneskene har evner til å løse klimaproblemene, men at det mangler vilje til å redusere levestandard.

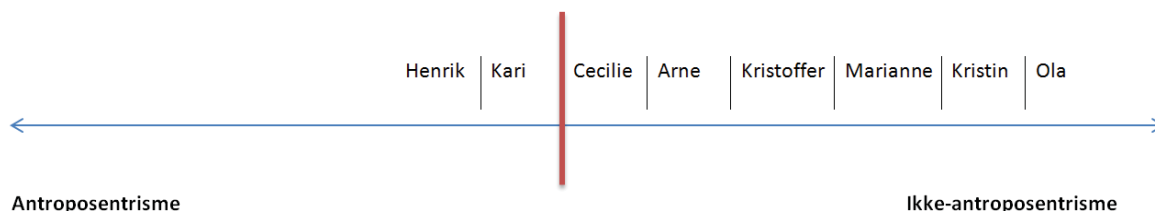
Personen med de mest ikke-antroposentriske holdningene er mannen mellom 35 og 49 år, *Ola*. Han mener at dyr og planter absolutt har like stor rett til å leve som mennesker, og at alle arter er likestilt. Klimakrisen er utvilsomt menneskeskapt, mener han. Ola har troen på at mennesket kan finne en løsning på problemene, men at en slik total kontroll over klimaet er vanskelig og kan ha skumle konsekvenser. Han ville prioritert en utrydningstruet dyreart fremfor menneskeliv med det argumentet at det er for mange mennesker på jorda.

En kort oppsummering av funnene er gitt i figur 5. Her plasseres informantene i forhold til hverandre basert på deres grunnleggende natursyn.

Figur 5 Informantenes plassering langs natursynskalaen

Det er verdt å merke seg at denne skalaen er ordinal, hvilket vil si at informantene er plassert i forhold til hverandre, og ikke ut i fra absolutte verdier. Figuren gir derfor inntrykk av at personene lengst til venstre har et rent antroposentrisk natursyn, mens personene til høyre har et rent ikke-antroposentrisk natursyn. Dette stemmer ikke. Dersom en skulle trukket opp en midtakse, ville den dras mellom Kari og Cecilie (figur 6). Dette er basert på at Cecilie har flere ikke-antroposentriske påstander enn antroposentriske. I tillegg er de sistnevnte ikke spesielt bastante eller ekstreme utsagn. Kari gir uttrykk for sterkere antroposentriske holdninger, selv om hun også har et rimelig balansert syn.

Figur 6 Natursynskala med midtakse

4.2 Informantenes holdninger til ulike former for tilrettelegging

Personen som ønsker mest tilrettelegging er Kari. Hun går turer i nasjonalparkene for å få fred og ro. Hun er i grunnen enig i verneformålet sett fra forvaltningens side, og ser hensikten med et strengt reglement. Hun er allikevel positiv til tilrettelegging, og er opptatt av at nasjonalparkene skal bli lettere tilgjengelig for personer med handicap:

[...] nå er jo nasjonalparkene for de som kan gå i urørt natur. Det er mange som ikke kan det. Jeg synes det bør være mer tilgjengelig for alle.

Ønsket om tilgjengelighet gjør at hun er åpen for å gjøre det enklere å gi dispensasjon til de som ønsker å bevege seg i nasjonalparkene på andre måter enn på bena, dersom et handicap hindrer dem i å bevege seg på egenhånd. Hun er positiv til noe støy og forstyrrelser, dersom det skyldes transport av slike personer. Hun påpeker også at hun er svært bekymret for befolkningsnedgangen i lokalsamfunnet. Hun gir uttrykk for at regjeringens oppfordring i Fjellteksten ikke har blitt fulgt opp i særlig grad, og at det ikke legges stort mer i denne oppfordringen enn ord. Hun synes det er viktig at det finnes attraktive arbeidsplasser i området for å hindre fraflytting:

Det bør nok legges vekt på å få noen flere arbeidsplasser her, for vi er jo avhengige av å ha folk her, at det skal være liv i nasjonalparklandsbyen, og [for å] ta vare på nasjonalparkene og.

Hun sier at denne oppfatningen har gjort henne mer åpen for tanken om å bruke verneområder mer aktivt enn hun var tidligere. Merking, skilting og informasjonstavler er hun positiv til, men hun synes det er viktig at det gjøres slik at tiltakene ikke stikker seg for mye ut i naturen. Kari er svært positiv til soneinndeling for ulik bruk, ettersom det kan gi rom for områder med høy tilgjengelighet samtidig som de mest sårbare områdene beskyttes. Hun er også ivrig med tanke på flere iscenesatte opplevelser og større installasjoner som kan tiltrekke flere turister, for eksempel gondolbane og lett tilgjengelige serveringssteder med spektakulær utsikt. Enkelte ting som aktivitetsmuligheter, rasteplasser og besøkssentra er hun positiv til, men slike ting bør plasseres utenfor selve parken. Hun sier også at det burde åpnes for noe mer hyttebygging i enkelte skogområder i randsonene. Hun er altså positiv til de fleste foreslåtte formene for tilrettelegging, men fastslår at noen tiltak egner seg best i randsonene. At det finnes enkelte organiserte båtturer, slik som på Gjende, synes hun er fint, men hun ønsker ikke flere slike

tilbud. Flere servicepersoner som kan svare på spørsmål og holde oppsyn med parkene ser hun ikke hensikten med.

Cecilie bruker nasjonalparkene en del, og ser på dem som områder som er ment for å brukes, til å ivareta tradisjoner, men også med enkelte helt urørte områder. Hun er positiv til alle formene for tilrettelegging som ble nevnt i intervjuet. Hun synes dagens reglement er noe strengt og skulle gjerne åpnet opp for mer scooterkjøring og enklere prosesser for om- og nybygging av setrer og hytter. Enkle overnattingsmuligheter bør tilbys hele året. Aktivitetsmuligheter, toaletter og besøkssentra er viktige former for tilrettelegging, mener Cecilie, men egner seg best utenfor selve parken. Også hun er positiv til større installasjoner og iscenesatte opplevelser for å trekke flere turister til området. På spørsmål om hvordan hun ville ha «designet» en nasjonalpark, svarer hun:

[Det ville] vært ganske som i dag, men litt mer spesielle ting som gondol for eksempel for å trekke mer folk. Det er viktig å legge til rette for at folk skal bruke området.

Det er altså ingen av de foreslåtte formene for tilrettelegging hun er i mot, men noe bør plasseres i randsonene.

Marianne beskriver nasjonalparkene som viktige bruksområder både for rekreasjon og til for eksempel beitemark. Hun mener det burde vært en høyere terskel for hva som kan kalles en nasjonalpark, slik at det faktisk er behov for et strengt reglement innenfor nasjonalparkgrensene. Hun gir uttrykk for at det med dagens situasjon er for store områder som båndlegges som nasjonalpark, også områder hvor behovet for et strengt reglement ikke alltid er like stort. Hun ønsker ikke at det skal foregå for mange aktiviteter som bidrar til støy og forstyrrelser, men hun er positiv til næringsutvikling som baserer driften sin på nasjonalparkene. Oppfordringene i fjellteksten beskriver hun som «festtalepreget», med mange tomme ord. Hun etterlyser et enklere regelverk som i større grad enn i dag gjør det mulig for slike bedrifter å overleve. For eksempel synes hun at eksisterende næringsdrift burde få kjøre beltebil og scooter uten å måtte gjennom lange søknadsprosesser når kjøringen er nødvendig for driften. Marianne er positiv til skilting, utbedring og merking av stier for å kanalisere ferdsselen, så lenge det ikke gjør for mye ut av seg. Hun kunne allikevel tenke seg et større fokus på tilrettelegging av enkle turer i randsonene og argumenterer for dette med at de som ønsker å bestige de høyeste toppene gjerne er spreke og

vant til å gå i fjellet, og altså trenger lite tilrettelegging. Rasteplasser, aktivitetsmuligheter og toalettfasiliteter er hun positiv til, men i randsonene. At det finnes besøkssentra synes hun også er viktig, men disse bør lokaliseres i bygdesentra nær nasjonalparkene. Hun er positiv til større installasjoner og iscenesatte opplevelser dersom det gjøres på en slik måte at det ikke går utover verneformålet. Hun tror også at slike former for tilrettelegging vil bli stadig mer aktuelt ettersom hun mener å se en endring i nordmenns friluftslivsvaner:

Jeg tror nok det er en endring i norsk friluftsliv. Det er forskjell på hva folk tenker er typisk norsk og hva folk faktisk gjør. Folk flest er ikke Lars Monsen.

Det er ingen av de foreslåtte tilretteleggingsformene hun er helt i mot, men noen tiltak egner seg altså best utenfor nasjonalparkgrensene, i følge henne.

Kristin går en del på tur i nasjonalparkene. Hun beskriver dagens nasjonalparker som inngrepsfrie områder som er mest mulig i sin opprinnelige form, og er fornøyd med dagens regelverk, som hun betegner som restriktivt. Hun synes det er positivt at områdene blir brukt til rekreasjon, og at det legges til rette for et enkelt friluftsliv. Hun er positiv til alle former for informasjonstavler, merking, skilting og utbedring av stier. Rasteplasser, toaletter og besøkssentra foretrekker hun utenfor parkene eller i randsonene. Hun ser ikke noe behov for flere overnattingsmuligheter, men synes det godt kan komme noen flere serveringssteder som kiosken på toppen av Galdhøpiggen. Kristin synes det er fint å bruke naturen til iscenesatte opplevelser, men hun kan ikke tenke seg større installasjoner i naturen.

Arne har lite fritid, og bruker ikke nasjonalparkene i området i noen særlig grad lenger. Tidligere gikk han mye på tur i nasjonalparkene, og benyttet seg av naturressursene også i jobbsammenheng. Han beskriver nasjonalparkene først og fremst som områder hvor spesielle regler gjelder, og han gir uttrykk for en viss forundring over dagens nasjonalparker. Områdene som er vernet mener han ikke nødvendigvis er mer verdifulle enn andre områder:

Jeg innser at det er nødvendig, for administrasjonen og byråkratiet må ha faste regler å forholde seg til, men egentlig kan et naturområde være like verdifullt uavhengig om det ligger et offisielt stempel på det. Veldig mange av de fineste naturområdene jeg har sett i vårt land er det ingen som er i nærheten av å verne. De vet ikke om dem en gang.

Han synes dagens regelverk er godt tilpasset det overordnede målet som han sier er en varig bruk uten å endre på naturgrunnlaget. Arne er for det meste positiv til alle formene for tilrettelegging, men han vil ikke at nasjonalparkene i større grad skal brukes til iscenesatte opplevelser. Større installasjoner er heller ikke ønskelig. Nasjonalparkene er for ham områder uten noen form for støy og forurensing, og han påpeker at det viktigste er at det legges til rette for naturopplevelser, og ikke at tilretteleggingen blir selve målet. Arne kan også tenke seg en utvidelse av nasjonalparkgrensene, og innlemme for eksempel dalfører med bilvei selv om disse områdene er mer påvirket av menneskelig aktivitet.

Henrik ser på nasjonalparkene som områder hvor tradisjonell bruk bør opprettholdes, og er en viktig del av vernearbeidet. Oppfordringene i Fjellteksten ser han på som positive dersom det kan bidra til å kanalisere ferdsel og spre kunnskap om naturen, men han er ikke fornøyd med dagens reglement, som han mener gjør det vanskelig for lokalbefolkningen å gjøre nytte av naturressursene i nasjonalparkene. Han er redd vernet kan føles som en byrde for lokalbefolkningen. Selv bruker han nasjonalparkene mye og ytrer ønsker om at det burde legges bedre til rette for fiske, selv om det innebærer bruk av motorbåt på enkelte mindre vann. Han er ikke så positiv til merking og skilting av stier, for han mener det kan bidra til at folk ikke tar med seg kart og kompass på tur, og det kan bli et problem for sikkerheten. Han synes utbedring av stier og servicepersoner som kan spre kunnskap er positivt, men stiller spørsmål ved om sistnevnte er fornuftig pengebruk. Rasteplasser, infotavler, parkeringsplasser og besøkssentra er bra i randsonene og utenfor selve nasjonalparken. Henrik er svært positiv til soneinndeling for ulike aktivitetsnivå. Flere overnattingsmuligheter, større installasjoner og iscenesatte opplevelser er han negativ til.

Ola ser på nasjonalparkene som tilnærmet urørte områder uten omfattende inngrep og frie forstyrrelser og forurensing. Allikevel gir han uttrykk for at reglementet er vel strengt og vanskelig å forholde seg til for næringsdrivende. Dette er problematisk om Fjellteksten skal følges opp, og han synes oppfordringen er preget av store ord og lite handling. Han bruker nasjonalparkene mye, og er positiv til tiltak som kan kanalisere ferdselen bedre, slik som både merking, skilting og utbedring av stier. Større informasjonstavler egner seg ikke rundt i nasjonalparkene, men er viktig ved naturlige startpunkt. Ola er svært opptatt av at de besøkende i

nasjonalparkene skal få så mye og riktig informasjon som mulig, og argumenterer for at det kan bidra til at flere ser på naturvern som noe positivt:

Jeg er absolutt for fri ferdsel, men jeg tror forvaltningen har mye å tjene på ved å tenke at kommersiell drift enkelte steder kan være med å kanalisere ferdselen, og ikke minst; driver du på en rett måte kan du være med å utdanne folk litt og.

Han ser på naturstier, guidede turer og servicepersoner som viktige verktøy for et slikt arbeid. Besøkssentra er også essensielt, men de bør ligge utenfor selve nasjonalparkene. For å kvalitetssikre informasjonsspredningen kunne han tenke seg en sertifiseringsordning for guider. Båtturer, toaletter, serveringssteder og større installasjoner er han negativ til, ettersom dette mange steder kommer i konflikt med verneformålet. Iscenesatte opplevelser mener han kan være et viktig springbrett for å få folk interessert i naturen, men at «sunt vett» er viktig ved gjennomføringen av slike arrangement.

Personen med det strengeste synet på tilrettelegging er Kristoffer. Han bruker nasjonalparkene mye både om sommeren og vinteren. For ham er nasjonalparkene urørte områder og frie for større inngrep:

En plass jeg kan ferdes uten å se nåtiden. Et sted jeg kan se verden uten oss tilstede.

Han synes reglementet er ganske strengt og at det er bra. Han er allikevel positiv til Fjelltekstens oppfordringer, men synes i likhet med en del av de andre informantene at det hovedsakelig bare er store ord. Kristoffer er positiv til de formene for tilrettelegging som kan bidra til bedre kanalisering og spredning av informasjon, det vil si merking, skilting og utbedring av stier. Informasjonstavler er viktig ved de vanligste startstedene. Også rasteplasser innover i nasjonalparkene er han tilbøyelig til å godta, ettersom det kan bidra til å konsentrere eventuell forsøpling på disse stedene. Aktivitetsmuligheter som natursti mener han er positivt dersom det kan gjennomføres uten særlige inngrep. Han er også positiv til soneinndeling, men synes ikke det bør legges opp til mye tilrettelegging i sonene for høyest menneskelig aktivitet. Både når det gjelder skiløyper, båtturer, klatrevegger, overnattingsmuligheter, serveringssteder og større installasjoner er hans gjennomgående svar at nasjonalparkene skal tilby urørt natur, og de som ønsker å oppholde seg i slike områder, må klare seg uten slik tilrettelegging:

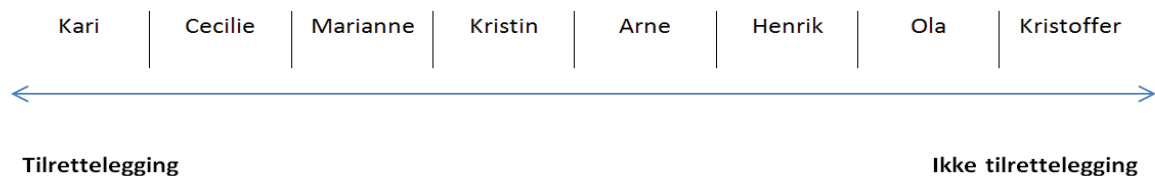
Skal du på båttur får du ro selv. Motorbåt hører ikke hjemme i en nasjonalpark.

Om du skal klatre i en nasjonalpark må du klatre naturlig.

Folk får ta med maten sin selv om de skal ut i en nasjonalpark.

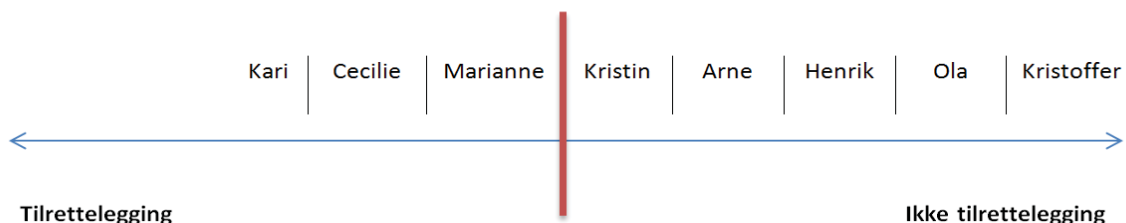
Også han er opptatt av at de besøkende skal lære så mye som mulig om naturen, og han er svært positiv til guiding og besøkssentra, selv om sistnevnte bør ligge utenfor nasjonalparkgrensene. Iscenesatte opplevelser er bra så lenge hensynet til verneformålet opprettholdes.

En kort oppsummering av funnene er gitt i figur 7. Her plasseres informantene i forhold til hverandre basert på deres innstilling til tilrettelegging.

Figur 7 Informantenes relative plassering langs tilretteleggingsskalaen

Informantene er plassert på skalaen i forhold til hverandre. Som i skalaen for natursyn kan det her synes som om personene i ytterkantene er helt for eller helt i mot tilrettelegging. Altså kan det også her være nyttig å trekke opp en midtakse (figur 8). Plasseringen av midtaksen baserer seg i denne figuren på det faktum at alle informantene deler synet om at nasjonalparkene til en viss grad er til for å brukes. Det finnes allerede en del tilrettelegging, og dette er for de fleste informantene naturlig. Derfor plasseres ikke midtaksen i skillet mellom et ønske for tilrettelegging og nulltoleranse for tilrettelegging. I stedet symboliserer midtaksen hvorvidt informantene ønsker større inngrep eller kun mindre former for tilrettelegging.

Figur 8 Tilretteleggingsskala med midtakse

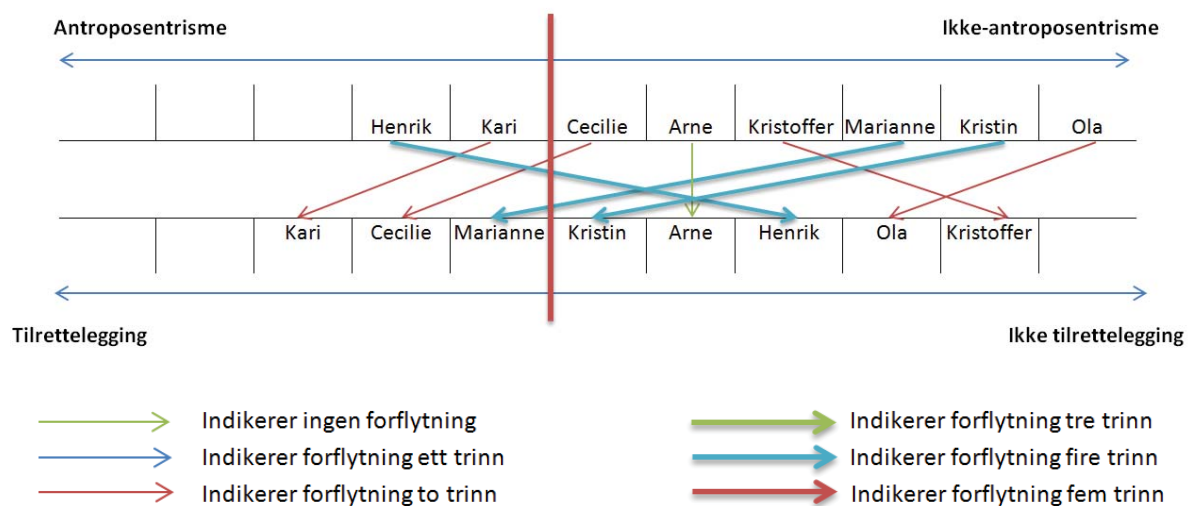
4.3 Påvirker natursynet ønskene for tilrettelegging?

Basert på funnene i de to foregående kapitlene kan informantenes holdninger kort beskrives på følgende måte:

- Henrik har det mest antroposentriske natursynet, men er ikke blant dem som ønsker mest tilrettelegging for turisme i nasjonalparkene. Han synes det er viktig å utnytte naturressursene som finnes i nasjonalparkene, men at dagens reglement kan være til hinder for dette.
- Kari er preget av den antroposentriske tankegangen. Hun forstår at reglementet må være strengt for å ivareta ressursene, men er i utvalget den som er mest positiv til tilrettelegging for å tiltrekke flere turister, skape flere arbeidsplasser og på den måten redde bygda fra fraflytting.
- Cecilie har et relativt nøytralt standpunkt, med noen antroposentriske og noen ikke-antroposentriske holdninger. Hun er opptatt av å trekke flere turister til bygda, og mener noen lettelser i reglementet kunne vært hensiktsmessig. Hun er den i utvalget som er nest mest positiv til tilrettelegging.
- Arne har et sammensatt syn, men med noen flere ikke-antroposentriske utsagn. Han er for det meste positiv til alle formene for tilrettelegging, men han vil ikke ha noe av større inngrep og synes dagens regelverk er godt.
- Kristoffer har flest utsagn som vitner om et ikke-antroposentrisk natursyn, men disse er i liten grad ekstreme. Han synes et strengt regelverk er bra, og er også den personen i utvalget som ønsker minst tilrettelegging.
- Marianne har kun ikke-antroposentriske holdninger, men utsagnene hennes er ikke ekstreme. Hun er positiv til tilrettelegging, også former som krever større inngrep. I tillegg ser hun gjerne at det blir lettere å drive næringsvirksomhet i og ved nasjonalparkene.
- Kristin har tydelige ikke-antroposentriske holdninger. Hun synes et restriktivt regelverk er sunt, og er positiv til tilrettelegging som ikke krever større inngrep.
- Ola er den med de aller tydeligste ikke-antroposentriske holdningene. Han er positiv til de formene for tilrettelegging som ikke krever særlige inngrep. I tillegg ønsker han økt satsing på særlig guide-virksomhet i nasjonalparkene, slik at de besøkende kan lære mer

om naturen de ser rundt seg.

Disse funnene presenteres visuelt i figur 9 hvor informantene er plassert etter natursyn og ønsker for tilrettelegging i en og samme skala. Som nevnt tidligere i teksten gir ikke de ordinale skalaene et helt korrekt bilde av informantenes plassering på aksene mellom de to natursynene og ønsket grad av tilrettelegging. Derfor baserer denne figuren seg på de tidligere skalaene med midtakse. Dersom denne oppgavens antagelse om at personer med et antroposentrisk natursyn ønsker mer tilrettelegging enn de med et ikke-antroposentrisk natursyn stemmer, skal pilene som knytter informantenes plassering på natursynsaksen til tilretteleggingsaksen bevege seg så lite som mulig bortover tabellen.

Figur 9 Forholdet mellom informantenes natursyn og ønsket grad av tilrettelegging, med midtakse.

Henrik, Marianne og Kristin er blant dem som beveger seg lengst på skalaen. Arne er i denne figuren i overensstemmelse med oppgavens teori, ettersom hans pil peker loddrett ned. Kari, Cecilie, Kristoffer og Ola beveger seg alle to trinn.

Henrik har det mest antroposentriske natursynet i utvalget, men er ikke blant dem som ønsker mest tilrettelegging. Om en går nærmere inn på hans interesser og ser på hvordan han bruker nasjonalparkene i området, er det tydelig at han representerer de tidligere nevnte tradisjonelle bruksinteressene (Haukeland 2011b). Han går på tur, jakter og fisker, og er opptatt av at lokalbefolkningen skal kunne fortsette sine høstingsaktiviteter slik som de alltid har gjort. Som det kommer frem av studien til Haukeland et al. (2011b), er denne brukergruppen positiv til

enkelte former for tilrettelegging som kan gjøre det enklere for dem selv å utøve sine aktiviteter i nasjonalparkene. De er derimot ikke så opptatt av å tilrettelegge for å øke antall besøkende i parkene. Dette stemmer godt overens med hvilke former for tilrettelegging Henrik kunne tenke seg mer av, nemlig utbedring av stier, soneinndeling og muligheter for å bruke motorbåt til fiske på mindre vann. Det kan også synes som om han ikke er spesielt opptatt av å kommersialisere områdene, ettersom han ikke vil ha noe særlig av merking og skilting av stier, utbygging av flere overnattingsmuligheter, større installasjoner eller iscenesatte opplevelser. De aktivitetene Henrik bedriver i nasjonalparkene er i høy grad «antroposentriske aktiviteter», nemlig høsting av materielle og ikke-materielle goder. De formene for tilrettelegging han er positiv til, er former som gjør disse aktivitetene enklere for ham selv og hans sambygdingar, men han er ikke så opptatt av at det skal gjøres enklere for personer som ikke er så godt kjent i området å gjøre det samme. En kan altså påstå at sammenhengen mellom hans natursyn og ønsker for tilrettelegging allikevel er i tråd med denne oppgavens antagelse, selv om det ved første øyekast ikke ser slik ut. Han er rett og slett ikke så opptatt av å legge til rette for mer turisme, og derfor blir skalaen seende ut som den gjør.

Marianne har også en forflytning på fire trinn, og det kommer frem at hun er positiv til tilrettelegging tross et ikke-antroposentrisk natursyn. Hun er plassert et godt stykke inn på den ikke-antroposentriske halvdel av aksene. Hun er i likhet med Henrik opptatt av at den tradisjonelle, lokale bruken av verneområdene bør opprettholdes. Marianne er allikevel langt mer positiv til en tydeligere utvikling av bygdesamfunnene og en større satsing på turisme for å øke verdiskapingen i området. Ut i fra resultatet kan det se ut til at dette hensynet veier tyngre enn natursynet når det kommer til tilrettelegging. Dette samsvarer også med Haukeland et al. (2011b) sin undersøkelse.

Den siste som også gjør et byks på fire trinn er Kristin. Hun er svært positiv til mange former for tilrettelegging, men dette gjelder i hovedsak de tiltakene som ikke krever større inngrep. Hun har et tydelig ikke-antroposentrisk natursyn, og tross den store forflytningen holder hun seg allikevel kun på én halvdel av skalaen.

Etter disse analysene er det fortsatt viktig å huske på at skalaene ikke er intervallskalaer, slik at den faktiske avstanden mellom hver informant ikke kommer frem. Det kan derfor være noe risikabelt å konsentrere seg for mye om pilenes lengder. Ut i fra en vurdering basert på hvorvidt

informantene holder seg på én halvdel av skalaen, uavhengig av hvor langt pilene beveger seg, kan en si at fem av dem er i tråd med oppgavens teori. Kari holder seg på venstresiden av midtaksen. Arne, Kristoffer, Kristin og Ola holder seg alle på høyresiden av midtaksen. De som krysser midtaksen er Henrik, Cecilie og Marianne. De mulige årsakene til hvorfor første- og sistnevnte gjør disse sprangene har allerede blitt vurdert. Cecilie har et ganske sammensatt natursyn, og er plassert rett ved midtaksen, men heller mot ikke-antroposentrismen. Hun er i likhet med Marianne opptatt av at nasjonalparkene kan brukes mer aktivt for å tiltrekke seg flere turister til bygda. Ettersom natursynet til Cecilie er såpass nøytralt, kan det virke som at ønsket om mer turisme er den avgjørende faktoren som gjør henne så positiv til tilrettelegging.

Kari har i likhet med Henrik også et antroposentrisk natursyn, men hun er i mye større grad positiv til de fleste formene for tilrettelegging. Hun er i motsetning til Henrik nemlig veldig opptatt av å utvikle reiselivet i bygda, og å gjøre nasjonalparkene lettere tilgjengelig for alle. Det som er bemerkelsesverdig er som hun forteller selv hvordan hele natursynet hennes har endret seg i takt med holdningene til tilrettelegging, etter hvert som hun har innsett at en slik utvikling er nødvendig for å holde liv i bygda. Det er interessant å se hvordan både Kari og Henrik, som har såpass ulike holdninger til turisme, allikevel har et sammenfallende antroposentrisk natursyn.

Det ser altså ut til at det er en viss sammenheng mellom informantenes grunnleggende natursyn og holdninger til tilrettelegging. Det kommer også frem at de som er opptatt av å utvikle lokalsamfunnet reiselivsmessig setter dette ønsket foran natursynet når det kommer til ønsket grad av tilrettelegging.

Alle informantene gir uttrykk for at nasjonalparkenes hovedformål er å ta vare på noen spesielle verdier, og at et strengt regelverk er viktig for å oppnå dette formålet. Både Henrik, Kari, Cecilie, Marianne og Ola mener at verneformålet vil kunne opprettholdes tross økt bruk av områdene. Dessverre mener både Kari, Kristoffer, Marianne og Ola at «Fjellteksten» har hatt lite å si for næringsutviklingen i området. De etterlyser en større satsing, som inkluderer en økt vilje hos det offentlige til å betale for levedyktig næringsutvikling i og ved verneområdene. Det ser ut til at holdningene til dagens regelverk følger holdningene til tilrettelegging. De som kunne tenke seg noe mer reiselivsvirksomhet eller lokal utnyttelse av ressursene i og rundt nasjonalparkene er for det meste enige i at dagens regelverk er til hinder for nettopp dette. Et interessant trekk ved utvalget er at alle, uavhengig av natursyn og holdninger til tilrettelegging, er innforstått med at

verneområdene har blitt utnyttet av mennesker i tusenvis av år, og at det er viktig for verneformålet at de fortsetter å bli brukt til blant annet jakt, fiske, høsting og beiting. Flere av informantene nevner «fornuftig bruk» i intervjuene, men oppfatningene av hva som er «fornuftig» er som denne studien har vist delte. Ettersom nasjonalparkene er et fellesgode for hele nasjonen er «fornuftig bruk» av disse områdene et tema som berører og engasjerer både by- og bygdefolk. I et forvaltningsperspektiv bør allikevel synspunktene til de som skal leve med vernebestemmelsene i dagliglivet veie tungt. Som det ble nevnt innledningsvis er det nettopp disse menneskene som historisk har hatt de største bruksinteressene i områdene. I tillegg er det de som i hovedsak kan bidra til å realisere «Fjellteksten» og øke den rurale verdiskapingen, hvilket også vil gagne Norge som nasjon.

5.0 Konklusjon

Oppgaven har som hovedformål å undersøke hvordan det grunnleggende natursynet hos et utvalg av lokalbefolkningen i Nasjonalparkriket påvirker deres holdninger til tilrettelegging for turisme i nasjonalparkene. Utgangspunktet i analysen har vært antagelsen om at personer med et antroposentrisk natursyn vil være mer positive til tilrettelegging enn personer med et ikke-antroposentrisk natursyn. Ut i fra resultatene kan dette sies å være en sannhet med modifikasjoner. To av personene i utvalget kan beskrives som antroposentriske. Den ene av dem er også utvalgets mest positive til tilrettelegging. Hun har et sterkt ønske om å få en stopp på fraflyttinga fra bygda, og ser på utvikling av reiselivet som en løsning på dette problemet. Den andre personen med et antroposentrisk natursyn er positiv til enkelte former for tilrettelegging, men større inngrep er ikke ønskelig. Han er allikevel tydelig opptatt av at tilretteleggingen skal gagne de tradisjonelle brukerne av nasjonalparkene, og gjøre det lettere å utnytte naturressursene i områdene. Resten av utvalget har et mer eller mindre ikke-antroposentrisk natursyn, og flertallet av disse er kritiske til former for tilrettelegging som krever større inngrep. Enklere former for tilrettelegging som allerede finnes, er de positive til. To av personene med et ikke-antroposentrisk natursyn er også positive til former for tilrettelegging som krever større inngrep i naturen. Det kommer frem at også disse er opptatt av å utvikle reiselivet i området, og dette hensynet ser ut til å bety mer enn natursynet.

Det er altså en sammenheng mellom lokalbefolkningens natursyn og hva de ønsker av tilrettelegging. Det kommer også frem at de som ønsker økt reiselivsutvikling i lokalsamfunnet lar dette hensynet veie tyngre enn natursynet når det kommer til holdningene til tilrettelegging. Det er verdt å merke seg at disse resultatene er basert på undersøkelser preget av tidspress, i et unikt område i norsk sammenheng og som fremkommer etter en tolkningsprosess som ved all kvalitativ forskning kan bære preg av min egen forståelse av temaet.

Dersom «Fjellteksten» skal bli en realitet må lokalbefolkningens ønsker innlemmes i forvaltningen i større grad enn i dag. Det er tydelig at mange i Nasjonalparkriket oppfatter «Fjellteksten» som tomme ord, og at de ser et behov for større vilje til handling fra det offentliges side. Det er også nødvendig å innse at disse menneskene ikke er en homogen gruppe hvor alle har de samme ønskene for bruken av verneområdene. De ulike synspunktene må tas hensyn til, og vil kunne bidra til forvaltningsstrategier med bred støtte i lokalbefolkningen, og

som vil kunne følges opp i større grad. Denne studien har dannet et grunnlag for en mulig videre kartlegging av natursynet hos et større, representativt utvalg, som vil kunne si noe om hvilke tiltak som kan gjennomføres i nasjonalparkene med støtte i lokalbefolkningen. Det kunne også vært interessant å gjøre en lignende studie i et område hvor lokalbefolkningen opplever at det er vekst både i reiselivet og befolkningen. Dette for å se hvorvidt reiselivsfokuset eller natursyn har størst innflytelse på holdningene til tilrettelegging blant folk i en annen situasjon enn i denne studiens utvalg.

Referanser

- Abrahamson, A., Fangel, K. & Ruud, T. (2009). *Forvaltningsplan for de store verneområdene i Rondane: Fylkesmennene i Oppland og Hedmark*. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. 125 s.
- Ariansen, P. (1992). *Miljøfilosofi: en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget. 248 s.
- Arntzen, E. & Tolsby, J. (red.). (2010). *Studenten som forsker i utdanning og yrke - Vitenskapelig tenkning og metodebruk*, b. 10. Kjeller: Høgskolen i Akershus.
- Attfield, R. (2003). *Environmental ethics: an overview for the twenty-first century*. Cambridge: Polity. 232 s.
- Baardsen, S., Daugstad, K., Grue, B., Haukeland, J. V., Lindberg, K., Veisten, K. & Vistad, O. I. (2011). *Innbyggernes holdninger til bruk og vern av nasjonalparkene i Nord-Gudbrandsdalen. Deskriptiv statistikk fra en internetstudie rettet mot nordgudbrandsdøler og andre nordmenn, 2010/2011: TØI*. Upublisert manuskript.
- Berntsen, B. & Hågvær, S. (red.). (2010). *Norsk natur - farvel? En illustrert historie*. 2. utg.: Unipub.
- Ceballos-Lascuráin, H. (1996). *Tourism, ecotourism, and protected areas: the state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*, Gland: IUCN. 301 s.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode*. Oslo: Universitetsforlaget. 121 s.
- Direktoratet for Naturforvaltning. (2009). *Naturarven som verdiskaper - Et verdiskapingsprogram for naturarven. Programplan.*: Direktoratet for Naturforvaltning.
- Direktoratet for Naturforvaltning. (2011a). *Prosjektene i naturarven som verdiskaper*: Direktoratet for naturforvaltning. Tilgjengelig fra: <http://www.dirnat.no/content/500041355/Prosjektene-i-naturarven-som-verdiskaper> (lest 07.06.2012).
- Direktoratet for naturforvaltning. (2011b). *Statistikk inngrepsfrie naturområder*. Tilgjengelig fra: <http://www.dirnat.no/inon/statistikk/> (lest 05.04.2012).
- Dovrefjellrådet. (2006). *Forvaltningsplan for verneområdene på Dovrefjell*. Direktoratet for naturforvaltning.
- Dybwad, T. & Klæbo, H. (2007). *Forvaltningsplan for Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde (høringsframlegg)*: Fylkesmannen i Oppland. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, miljøvernavdelingen.
- Finansdepartementet. (2003). *St.prp. nr. 65 Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003*. Det kongelige Finansdepartement. Oslo.

- Fylkesmannen i Oppland & Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. (2010). *Framlegg til forvaltningsplan for Breheimen nasjonalpark med tilgrensande verneområde, versjon 22.12.2010*.
- Gulati, S. (2011). *Turismen går i dass*. Aftenposten.no. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/reise/nyheter/article4132942.ece> (lest 14.02.2012).
- Gundersen, F. (1991). Utviklingstrekk ved miljøbevegelsen i Norge. *Sosiologi i dag*, 21 (2): 12-35.
- Gundersen, F. (1995). *Den tysk-skandinaviske naturfredningstradisjonen*. Ås: NLH. Upublisert manuskript.
- Gundersen, F. (1996). Framveksten av den norske miljøbevegelsen. I: Strømsnes, K. & Selle, P. (red.) *Miljøvernpolitikk og miljøvernorganisering mot år 2000*, s. 37-81. Oslo: Tano Aschehoug.
- Halvorsen, K. (1987). *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Bedriftsøkonomens forlag. 177 s.
- Hammer, T. (2007). Protected Areas and Regional Development: Conflicts and Opportunities. I: Mose, I. (red.) *Protected Areas and Regional development in Europe: Towards a new Model for the 21st Century*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Haukeland, J. V., Grue, B. & Veisten, K. (2010). Turning National Parks into Tourist Attractions: Nature Orientation and Quest for Facilities. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10 (3): 248-271.
- Haukeland, J. V. (2011a). *Sustainable tourism development in a Norwegian national park area: exploring social aspects*. Ås: UMB, Department of Ecology and Nature Resource Management.
- Haukeland, J. V. (2011b). Tourism stakeholders' perceptions of national park management in Norway. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (2): 133-153.
- Haukeland, J. V., Daugstad, K. & Vistad, O. I. (2011). Harmony or Conflict? A Focus Group Study on Traditional Use and Tourism Development in and around Rondane and Jotunheimen National Parks in Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11: 13-37.
- Hjerm, M., Lindgren, S. & Blomgren, E. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig analyse*. Oslo: Gyldendal akademisk. 161 s.
- Inskeep, E. (1998). *Guide for local authorities on developing sustainable tourism*. Madrid: World Tourism Organization. 194 s.
- IUCN. (2009). *Category II National Park*. Tilgjengelig fra: http://www.iucn.org/about/work/programmes/pa/pa_products/wcpa_categories/pa_categoryii/ (lest 18.03.2012).

- Jacobsen, J. K. S. (1997). Internasjonale trender og turisme. I: Jacobsen, J. K. S. & Viken, A. (red.) *Turisme. Fenomen og næring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kamfjord, G. (2001). *Reiselivsproduktet*. Oslo: Reiselivskompetanse. 324 s.
- Kontaktutvalget for Reinheimen. (2010). *Forvaltningsplan for Reinheimen*. Direktoratet for naturforvaltning.
- Krogh-Hanssen, H. K. (2011). *Norske fjell blir søppelberg*. Aftenposten.no. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/reise/nyheter/article4190851.ece> (lest 14.02.2012).
- Larsen, A. K. (2007). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget. 122 s.
- Light, A. & Rolston, H. (red.). (2003). *Environmental ethics: An Anthology*. Blackwell Philosophy Anthologies. Malden, Mass.: Blackwell Publishing Ltd. 554 s.
- Lindberg, K. & Endresen, K. (1999). *Sustainable tourism and cultural heritage: a review of development assistance and its potential to promote sustainability*. Oslo: NWHO. 91 s.
- Lyngnes, S. & Viken, A. (1998). *Samisk kultur og turisme på Nordkalotten*, b. nr 8/1998. Oslo: Handelshøyskolen BI. 83 s.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis : a sourcebook of new methods*. Beverly Hills, California: Sage. 263 s.
- Miljøverndepartementet. (1970). *Lov om naturvern*.
- Miljøverndepartementet. (1980). *Forskrift om Jotunheimen nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2002). *Forskrift om Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2003a). *Forskrift om vern av Dovre nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2003b). *Forskrift om vern av Rondane nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2006). *Forskrift om Reinheimen nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2008). *Nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner utpekt - Pressemelding 27.02.2008*: Miljøverndepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/pressemeldinger/pressemeldinger/2008/nasjonalparklandsbyer-og-nasjonalparkkom.html?id=502039> (lest 07.06.2012).
- Miljøverndepartementet. (2009a). *Forskrift om Breheimen nasjonalpark*.
- Miljøverndepartementet. (2009b). *Lov om forvaltning av naturens mangfold*.
- Mitchell, J. & Ashley, C. (2010). *Tourism and poverty reduction: pathways to prosperity*. London: Earthscan. 157 s.
- Mose, I. (2007). *Protected areas and regional development in Europe: towards a new model for the 21st century*. Aldershot: Ashgate Pub. Co. 249 s.

- Nasjonalparkriket Reiseliv. (2010). *Om Nasjonalparkriket*. Tilgjengelig fra: <http://www.rondane-dovrefjell.no/no/Artikler/Forside1/Ler-mer-om-Nasjonalparkriket/> (lest 12.12.2012).
- NHO Reiseliv. (2011). *Bærekraftig reiseliv*. Tilgjengelig fra: <http://www.nhoreiseliv.no/baerekraftig-reiseliv/category660.html> (lest 14.02.2012).
- Næss, A. (1994). The Norwegian roots of deep ecology. I: *Nature: the true home of culture*, s. 15-18. Oslo: NIH.
- Næss, A. (1999). Is the deep ecology vision a green vision or is it multicolored like the rainbow? An answer to Nina Witoszek. I: Brennan, A. & Witoszek, N. (red.) *Philosophical dialogues*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv? En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. 318 s.
- Regionrådet Nord-Gudbrandsdal. (2008). *Nasjonalparkriket: Kremen av norsk høgfjellsnatur!*
- Reve, T. & Sasson, A. (2012). *Et kunnskapsbasert Norge*: Universitetsforlaget.
- Roggenbuck, J. (1992). Use of Persuasion to Reduce Resource Impacts and Visitor Conflicts. I: Manfredo, M. J. (red.) *Influencing Human Behaviour. Theory and Applications in Recreation, Tourism and Natural Resources Management.*, s. 149-208: Sagmore Publishing.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet : fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget. 317 s.
- SLF. (2011). *Dynamiske forvaltningsperspektiver på reiselivsutvikling i norske nasjonalparker (PROTOUR)*: Statens landbruksforvaltning. Tilgjengelig fra: [https://www.slf.dep.no/no/produksjon-og-marked/forskningsmidler/fou-prosjekter/jordbrukavtalen-ja/Dynamiske+forvaltningsperspektiver+p%C3%A5+reiselivsutvikling+i+norske+nasjonalparker+\(PROTOUR\).14602.cms](https://www.slf.dep.no/no/produksjon-og-marked/forskningsmidler/fou-prosjekter/jordbrukavtalen-ja/Dynamiske+forvaltningsperspektiver+p%C3%A5+reiselivsutvikling+i+norske+nasjonalparker+(PROTOUR).14602.cms) (lest 11.12.2012).
- Statistisk Sentralbyrå. (2001). Jordbruksteljing 1999. Endelege tal. Store strukturendringar i jordbruket. I: *Statistisk Sentralbyrå*. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/vis/emner/10/04/10/jt1999/main.html> (lest 15.05.2012).
- Statistisk Sentralbyrå. (2010a). Jordbruk. Nøkkeltall:. I: *Statistisk Sentralbyrå*. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/jordbruk/> (lest 15.05.2012).
- Statistisk Sentralbyrå. (2010b). Sysselsatte per 4. kvartal, etter region, næring, alder, tid og statistikkvariabel. Tilgjengelig fra: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default.FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelS.asp&SubjectCode=06> (lest 15.05.2012).
- Statistisk Sentralbyrå. (2011). Jordbruksbedrifter, etter talet på årsverk i jord- og hagebruk. Statistisk Sentralbyrå online database. Tilgjengelig fra:

- http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp&KortnavnWeb=landt (lest 14.02.2012).
- Statistisk Sentralbyrå. (2012). Årlige befolkningsendringer, 05 Oppland. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/emner/02/02/folkendrhist/tabeller/> (lest 15.05.2012).
- SUSTOUR. SUSTOUR - Bærekraftig reiselivsutvikling i en nasjonalparkregion. Tilgjengelig fra: <https://www.toi.no/getfile.php/SUSTOUR/Brosjyre.pdf>.
- Taylor, P. W. (2003). The Ethics of Respect for Nature. I: Light, A. & Rolston, H. (red.) Blackwell Philosophy Anthologies, *Environmental Ethics, An Anthology*, s. 74-84. Malden, Mass: Blackwell Publishing Ltd.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode*. 3 utg. Bergen: Fagbokforlaget. 250 s.
- Thompson, S. C. G. & Barton, M. A. (1994). ECOCENTRIC AND ANTHROPOCENTRIC ATTITUDES TOWARD THE ENVIRONMENT. *Journal of Environmental Psychology*, 14 (2): 149-157.
- Uddenberg, N. (1995). *Det stora sammanhanget: moderna svenskars syn på människans plats i naturen*. Nora: Nya Doxa. 192 s.
- Viken, A., Lindberg, K., Vorkinn, M. & Sletvold, O. (2004). *Turisme: miljø og utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk. 319 s.
- World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. I: Brundtland, G. H. (red.). Oxford: Oxford University Press. 383 s.

Vedlegg A: Intervjuguide

Innledning

Forklare hensikten med intervjuet: *Student ved masterprogrammet Naturbasert reiseliv på UMB, Ås (gamle NLH), skriver masteroppgave i tilknytning til PROTOUR-prosjektet «Dynamiske forvaltningsperspektiver på reiselivsutvikling i norske nasjonalparker», som bl.a. Norges forskningsråd, Norges Bondelag og Regionrådet for Nord-Gudbrandsdal har initiert. Hovedformålet for dette prosjektet er å kartlegge ønsker og preferanser hos ulike brukergrupper, for å utvikle forvaltnings- og markedsføringsstrategier for området.*

Fortelle hva jeg er interessert i å få vite noe om: *Min oppgave skal undersøke om det er en sammenheng mellom folks grunnleggende natursyn og deres ønske om tilrettelegging for turisme i og ved nasjonalparkene i området. Jeg skal altså prøve å finne ut hvordan du ser på menneskets plass i naturen, hvordan du selv bruker nasjonalparkene, og hva du tenker om tilrettelegging for turisme i nasjonalparkene, altså hva som kan være positivt/negativt ved ulike måter å tilrettelegge for besøk på.*

Hva som vil skje med informasjonen, hvordan skal jeg bruke den: *Intervjuet blir tatt opp på lydbånd, men jeg vil skrive ned hva som ble sagt så fort som mulig. Når jeg har gjort alle intervjuene jeg trenger vil jeg begynne å sammenligne informasjonen for å se hvilke likheter eller ulikheter det er mellom de jeg intervjuer.*

I selve oppgaven vil spesielt interessante utsagn gjengis, men selvfølgelig helt anonymt!

Jeg kan maile det nedskrevne materialet som skal brukes i oppgaven for gjennomlesning og godkjenning om det er ønskelig

Anonymitetsbeskyttelse: *I oppgaven skal alle holdes anonyme, og utsagn skal ikke kunne spores tilbake til deg. Ingen andre enn meg vil få lytte til lydopptakene.*

Selve intervjuet

Dato:

Sted:

Klokkeslett:

Navn på de tilstede:

Åpningsspørsmål

Kan du fortelle litt om deg selv?

Alder, utdanning, yrke, opprinnelig fra, bodd i området hvor lenge? Medlem i noen forening/organisasjon? Politisk ståsted/engasjert?

Bruker du nasjonalparkene i området? Hvordan? (Kort! Kommer nærmere inn på dette senere)

Hva setter du pris på når du er ute i naturen? F.eks. Stillhet/møte andre/villmark/velvære?

Tema 1 Natursyn

Hva er dine tanker om naturvern?

Er vern viktig?

I tilfelle: Hva er de viktigste verdiene som blir ivaretatt gjennom vern?

F.eks. Estetisk verdi, næringsverdi, livsoppretholdende verdi (ren luft, vann, jord), læringsverdi, naturmangfoldsverdi, naturens egenverdi, historisk verdi, verdi for fremtidige generasjoner, terapeutisk verdi?

Har planter og dyr like stor rett til å leve som mennesker? Eller skal vi kunne bruke naturen for å dekke våre behov?

Noen mener at ettersom mennesket er et rasjonelt, tenkende vesen, så gir dette oss rett til å vektlegge våre egne behov fremfor andre arters behov. Mens andre mener det gjør oss ansvarlige for å ta vare på naturen på vegne av naturen. Hva synes du om slike utsagn?

Klimaendringer: Beveger vi oss mot en økologisk krise, eller er det en overdrevet frykt?

Føler du at menneskene misbruker naturmiljøet?

Ved en evt. krise: Tror du vi kan komme oss ut av den på noe vis?

Et dilemma:

Tenk deg at det er kun få individer igjen av en dyreart. Det viser seg at de kan kurere en dødelig sykdom hos mennesker, men dette krever at dyrene må drepes. Synes du det er riktig å kurere de dødssyke menneskene, eller å la dyrene leve? (Dyrene er ingen nøkkelart hvor andre arters eksistens avhenger av disse dyrene, men en viss økologisk innvirkning har de, som de fleste andre dyr.)

Tema 2 Nasjonalparkene

Hvordan bruker du nasjonalparkene her i området?

Hva er en nasjonalpark for deg? Hva ligger i begrepet nasjonalpark, etter ditt syn?

Hva slags aktiviteter føler du ikke hører hjemme i en nasjonalpark?

Har du lagt merke til noe du ikke liker ved andres bruk av parkene her i området?

Tema 3 Purisme/ønsket tilrettelegging

Kunne du tenke deg en endring i dagens bruk av nasjonalparkene? Noe som burde forbys eller tillates?

I «Fjellteksten» i det reviderte statsbudsjett for 2002-2003, oppfordrer regjeringen til næringsutvikling i og ved verneområder. Hva tror du legges i dette? Hva synes du om en slik oppfordring?

Er det greit å bruke verneområder til kommersiell aktivitet?

Hva synes du om ulike former for tilrettelegging?

Merking av stier

Utbedring av stier (steinlegging, broer)

Skilting

Informasjonstavler (selvguiding)

Rasteplasser (bedre/flere)

Aktivitetsmuligheter (barn/voksne)

Soneinndeling for ulike aktiviteter

Motorbåtturer

Servicepersoner

Besøkssentra

Organiserte turer/guiding

Overnattingsmuligheter (Camp-leirer med toaletter, vann, bål plass/ved tilgjengelig, evt. høyere standard?)

Toaletter

Servering

Lokal mat salg/servering

Større installasjoner som gondol/svevebaner

Iscenesatte opplevelser for et større publikum

P-plasser

Andre ting?

Er det greit å ta betalt for noen av disse tingene?

Hvem bør i tilfelle kunne tjene på noe sånt?

Om du kunne «designer»/lage din egen nasjonalpark, hvordan hadde det sett ut der? Bruk/ikke-bruk?

Avslutning

Noe du føler du vil legge til som du ikke har fått sagt?

Takke for hjelpen. Tips om andre informanter?

Vedlegg B: Likert-skalaer for tilrettelegging og natursyn

Tilrettelegging		1 Helt uenig	2	OK i rand- sone	OK utenfor NP	3	4	5 Helt enig
Aktiviteter som ikke hører hjemme NP	Forurensing							
	Forstyrrelser							
	Synlige installasjoner							
	Forsøpling							
Kommersiell bruk av NP er ikke ok								
Tilrettelegging er ikke bra:	Merking							
	Skilting							
	Infotavler							
	Utbedring							
	Skiløyper							
	Rasteplasser							
	Aktivitetmuligheter							
	Soneinndeling							
	Båtturer							
	Servicepersoner							
	Besøkssentra							
	Guiding							
	Overnattingsmuligheter							
	Toaletter							
	Servering							
	Større installasjoner							
	Iscenesatte opplevelser							
	p-plasser							
	Annet:							
NP er et tilnærmet urørt område uten større installasjoner								

Natursyn	1 Helt uenig	2	3	4	5 Helt enig
Planter og dyr har like stor rett til å leve som mennesker					
Mennesket må bruke sin rasjonalitet til å tenke på vegne av naturen					
Naturvern er viktig pga. naturens egenverdi					
Klimakrisen er reell					
Klimakrisen er menneskeskapt					
Menneskene kan ikke løse klimakrisen					
Vi misbruker naturen vi lever i					
Dyreliv går foran menneskeliv					
Vi er for mange folk på jorda					